

Nr 30.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition ang. godkännande av allmänna riktlinjer för en tvångs-clearing med Tyskland, dels o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 24 mars 1950 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 197, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för riksdagen framlagt förslag angående fördelning av de tyska tillgångarna i riket med anhållan att de allmänna grundsatser, som *föredragande departementschefen, ministern för utrikes ärendena Undén*, framlagt, måtte få lända till efterrättelse.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 496 av herr *Petersson, Emil*,

nr 497 av herr *Persson, Ivar, m. fl.*,

nr 498 av herr *Ewerlöf m. fl.*, samt

nr 499 av herr *Ewerlöf* ävensom

inom andra kammaren

nr 583 av herr *Håstad m. fl.*, likalydande med motionen nr 497 i första kammaren,

nr 584 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, likalydande med motionen nr 498 i första kammaren, samt

nr 585 av herr *Häckner m. fl.*, likalydande med motionen nr 496 i första kammaren.

Beträffande de skäl som utöver vad nedan angives anförts till stöd för de i propositionen framlagda förslagen, får utskottet hänvisa till propositionen.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande i samband med redogörelsen för de ämnen, som beröras av motionerna. I fråga om de skäl, som motionärerna anförts till stöd för sina yrkanden, tillåter sig utskottet i hudsak hänvisa till motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen hemställs, att riksdagen måtte godkänna vissa allmänna riktlinjer för en tvångs-clearing med Tyskland. De huvudsakliga grund-

satserna kunna sammanfattas på följande sätt. Tvångsclearing med Tyskland bör äga rum utan uppskov och ske med stöd av gällande clearinglagstiftning. Inom ramen för clearinglagens bestämmelser avgöres, vilka fordringsanspråk som skola beaktas i clearingen och i vilken ordning anspråken skola tillgodoses. Personkretsen å borgenärssidan bestämmes på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt dock icke sådana, som äro bosatta i Tyskland. För att beaktas skall fordringen hava varit på svensk hand den 1 maj 1945, d. v. s. den antagna dagen för det definitiva tyska sammanbrottet. Allmänt undantag utgör kommersiella fordringar. I övrigt uppdrages till Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga dispensföreskrifter. Till gäldenärer, vilkas skulder omfattas av tvångsclearingen hänföres tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under kriget varit bosatta i Tyskland. Med Tyskland avses tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938. Tvångsclearingen avser allenast fordringsanspråk, och i clearingen upptagas väsentligen endast fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller ha sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. Om det kan visas, att gäldenären var solvent vid den tidpunkt före den 1 maj 1945, då fordringen förföll till betalning, skall fordringen från denna synpunkt godkännas. Är det utrett, att gäldenären vid ifrågavarande tidpunkt var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. Kan full bevisning rörande solvensen icke förebringas, ankommer det på fördelningsorganet att fatta beslut med hänsyn till omständigheterna. Samtliga fordringar på Tyskland från tiden före den 1 maj 1945 skola anses vara förfallna, oberoende av utsatt förfallodag. Hinder möter därför icke att avräkna utdelning å dylika fordringars kapitalbelopp. Borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit. Det föreslås, att vissa fordringsanspråk skola utgå med förmånsrätt. Normer givas för omräkning till svenska kronor av fordringsanspråk, som äro uttryckta i utländska myntslag. För att möjliggöra hjälpåtgärder för svenskar, som under kriget varit bosatta i Tyskland, föreslås, att staten avstår sammanlagt sex miljoner kronor av den utdelning, som tillkommer vissa statliga fordringsanspråk. Prövningen av betalningsanspråken och fördelningen föreslås skola ombesörjas av en för ändamålet inrättad nämnd, som skulle bestå av tre, utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Nämndens avgöranden böra vara slutgiltiga.

Inledning.

På grund av att ett flertal länder i början av 1930-talet genomfört valuta-restriktioner, som berett svenska exportörer svårigheter, utfärdades den 17 juni 1932 Sveriges första clearinglag. Syftet med lagen var att ge civilrättsligt stöd åt clearingavtal, som Kungl. Maj:t kunde sluta med främmande land, och skapa ett påtryckningsmedel mot en stat, som vägrade ingå clearingavtal med Sverige. Lagen skulle tillämpas först efter särskilt kungligt förordnande, och förordnande skulle blott få givas efter hörande av full-

mäktige i riksbanken. År 1934 ersattes 1932 års clearinglag av den nu gällande lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningskyldighet i förhållande till utlandet m. m. Clearinglagen har sedermera flera gånger ändrats. Enligt 2 § clearinglagen äger Kungl. Maj:t att, där omständigheterna därtill föranleda, anordna tvångsclearing med främmande makt.

På grundval av clearinglagen har slutits ett flertal clearingavtal med Tyskland. Dessa avtal voro av tre olika typer. Det egentliga clearingavtalet avsåg betalningar, som härrörde ur det svensk-tyska varuutbytet (s. k. kommersiella fordringar). Rikslåneavtalet reglerade främmande betalningar av räntebelopp å Dawes-, Young- och Kreugerlånen. I avtalet innefattades även räntor å två österrikiska statslån och Svenska Tändsticksaktiebolagets (Stabs) andel i Deutsche Zündwarenmonopolgesellschafts vinst enligt ett mellan tyska staten och bolaget träffat avtal. Transfer- eller privatskuldavtalet slutligen avsåg betalning av svenska fordringar på räntor å och avkastning av privata krediter och andra kapitalinvesteringar, som föllo under det av den tyska riksbanken år 1934 beslutade betalningsuppskovet (det s. k. transfermatoriet). Förutsättningen för att fordringar, som åsyftades i rikslåne- och privatskuldavtalen, skulle kunna betalas med clearingmedel var, att överskott av sådana medel funnos till tysk favör, sedan betalning skett av de svenska fordringar, som avsågos i clearingavtalet. För att betalning skulle äga rum enligt de båda avtalen förutsattes alltså, att exporten från Tyskland till Sverige översteg den svenska exporten dit. Men innehavare av betalningsanpråk, som avtalen åsyftade att tillfredsställa, ägde icke att utfå hela det överskott, som uppkommit, sedan de belopp betalats, som clearingavtalet avsåg. Hälften av överskottet skulle nämligen ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande på det sättet, att denna ägde överföra medlen till tyska riksbankens konto hos svenska riksbanken. Den andra hälften däremot skulle användas till betalning av skulder, som tyskarna förpliktat sig att betala enligt rikslåne- och privatskuldavtalen. Härigenom kom de till svensk-tyska clearingkontot avsatta medlen att inom clearingnämnden bokföringsmässigt fördelas i tre grupper: **E g e n t l i g a c l e a r i n g m e d e l**, d. v. s. medel, som inbetalats av svenska importörer och användas till gäldande av svenska exportfordringar, som föllo under clearingavtalet, s. k. kommersiella fordringar; **o p t i o n s m e d e l** eller den hälft av överskottet på clearingmedlen, som skulle ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande för överföring till den tyska riksbankens konto hos den svenska riksbanken (från slutet av år 1944 skedde icke någon sådan överföring); och **t r a n s f e r m e d e l**, d. v. s. den hälft av överskottet, som skulle användas till betalning av skulder enligt rikslåne- och privatskuldavtalen.

Det tyska sammanbrottet föranledde, att det svensk-tyska clearingavtalet icke längre kunde tillämpas. Med anledning härav förordnade Kungl. Maj:t i kungörelse den 6 april 1945, att fordringar, som tillkomme någon i det Tyska riket, skulle inbetalas till clearingnämnden och där vara spärade. De tyska clearingmedlen hava sedan sagda dag varit och äro alltså

spärrade med undantag för av Kungl. Maj:ts sedermera särskilt beslutade utbetalningar av vissa räntefordringar. Clearingmedlen hava emellertid efter den 6 april 1945 ökat på grund av att inbetalningar av tyska skuldbe-
lopp enligt Kungl. Maj:ts förordnande skett till clearingnämnden, som dess-
utom i stor utsträckning låtit indriva dylika tillgodohavanden i Sverige,
men clearingmedlen hava även ökat på annat sätt.

Sedan de under andra världskriget mot Tyskland allierade makterna upp-
manat de neutrala länderna att sätta tysk egendom under kontroll och
eliminera det tyska inflytandet, tillmötesgick Sverige önskemålet genom år
1945 beslutade lagstiftningsåtgärder. Den 29 juni 1945 utfärdades lagen om
kontroll å viss utländsk egendom (kontrollagen), som ändrades den 14 de-
cember samma år. Sistnämnda dag utfärdades även lagen om administra-
tion av vissa bolag m. m. (administrationslagen). På grund av denna lag-
stiftning har tysk egendom både satts under kontroll och i stor utsträck-
ning försålts under överinseende av ett särskilt statligt organ, flytkapital-
byrån. De belopp, som sålunda influtit, ha jämväl insatts på clearingkonto.
Såväl dessa medel som övriga tyska clearingmedel äro alltjämt tysk egen-
dom.

De allierade makterna framställde även anspråk på att utfå värdet av
den tyska egendom, som influtit genom realisationer av de tyska tillgång-
arna.

Genom en i Washington den 18 juli 1946 verkställd och den 17 december
samma år av riksdagen godkänd skriftväxling mellan representanter för
svenska regeringen, å ena sidan, samt Storbritanniens och Norra Irlands,
Frankrikes och Förenta staternas regeringar, å den andra sidan, har emel-
lertid uppgörelse träffats, bl. a. rörande likvidationen av tyska tillgångar
i Sverige, med undantag för egendom tillhörig här bosatta tyska medborgare,
vilka icke skola repatrieras. Enligt nämnda uppgörelse skall behållningen
av likvidationen av de tyska tillgångarna disponeras *dels* för betalning av
svenska fordringar gentemot Tyskland *och dels* — med ett i uppgörelsen
fixerat belopp av 150 miljoner kronor — för finansiering av inköp av för
det tyska folkhushållet viktiga varor, varom överenskommelse må träffas
mellan svenska regeringen och de i uppgörelsen deltagande allierade rege-
ringarna. De tyska ägarna skola erhålla ersättning i tysk valuta för den
egendom, som likvideras eller disponeras i enlighet med överenskommelsen.
De allierade myndigheterna i Tyskland skola enligt uppgörelsen vidtaga er-
forderliga åtgärder för att de tyska ägarnas rätt att erhålla motvärdet av
den likviderade egendomen blir vederbörligen registrerad.

Det belopp, som sålunda står till förfogande för betalning av svenska
fordringar på Tyskland, är icke i uppgörelsen närmare angivet, lika litet
som omfattningen eller arten av de fordringar, som därur kunna åtnjuta
betalning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 10 januari 1947 tillkallade
ministern för utrikes ärendena tre sakkunniga att utreda och framlägga

förslag i frågan om den slutliga dispositionen av de tyska tillgodohavanden, som finnas spärrade hos clearingnämnden eller må uppstå genom likvidation av här befintliga tyska tillgångar, till den del dessa tillgodohavanden icke skulle användas för inköp för det tyska folkhushållets räkning enligt uppgörelsen i Washington.

De sakkunniga, som antogo benämningen tyskmedelskommittén, avlämnade i februari 1949 *betänkande med förslag rörande den slutliga dispositionen av tyska tillgodohavanden* (som bilaga fogat vid propositionen).

Sedan betänkandet för yttrande remitterats till fullmäktige i riksbanken, clearingnämnden, flyktkapitalbyrån, Skyddskommittén för utlandsfordringar och Svenska bankföreningen, hava *remissvar* avgivits. Vidare hava Utlandssvenskarnas förening, Emigranternas självhjälp, Emigranternas skyddsförening, Tyska socialdemokratiska partistyrelsens representant i Sverige, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska Viktoriärforsamlingens i Berlin kyrkoråd och Skyddsföreningen för utländska värdepapper inkommit med framställningar i ärendet.

De tyska tillgångarna och anmälda betalningsanspråk.

A. De för utdelning disponibla medlen.

Hos *clearingnämnden* innestå per 28.2.50:

1) Clearingkontot	1 236 208: 63
2) Optionskontot	72 530 784: 61
3) Transferkontot	30 549 266: 60
4) Spärrkontot	43 333 184: 17

Under *flyktkapitalbyråns* kontroll stående medel:

1) Avbetalningsfordringar	9 900 000: —
2) Spärrade medel (förvaltade av byråns sysslomän)	10 800 000: —
3) Därjämte förväntas blivande realisation av tysk egendom inbringa ett belopp om ca	33 000 000: —

För utdelning disponibla medel S:a kronor 201 349 444: 01

Förutom nu nämnda medel finnes ett belopp om ca 27,2 miljoner kronor, vilket dock är tvistigt och beroende av utgången av vissa internationella uppgörelser. Det är ovisst men dock möjligt, att omkring hälften av detta belopp kan komma att tillerkännas svenska intressenter och därför ställas till clearingnämndens förfogande. Under denna förutsättning kan ett belopp av 214,9 miljoner kronor stå till förfogande för utdelning till svenska fordringsägare.

Det må därjämte nämnas, att ett belopp om 150 miljoner kronor utbetalats till statskontoret för leveranser av livsmedel till det tyska folkhushållet.

B. Anmälda betalningsanspråk.

Genom kungörelse den 16 januari 1948 (nr 26) angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland erhöll svensk undersåte eller svensk juridisk person, som har fordran på någon i Tyskland och vill åtnjuta betalning härför ur de tyska tillgångarna i riket, möjlighet att till clearingnämnden göra anmälan om sitt anspråk före den 15 mars 1948. Beträffande fordran, som avsågs i avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940 med Tyskland, föreskrevs i kungörelsen, att anmälan fick göras av jämväl annan betalningssökande.

Clearingnämnden, som sammanställt inkomna anmälningar, har indelat fordringarna i tre grupper: kommersiella, finansiella och övriga fordringar.

I. Kommersiella fordringar.

Kommersiella fordringar äro sådana, som avsågos i den svensk-tyska avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940.

Enligt av clearingnämnden lämnade uppgifter hava anmälningar gjorts med nedan angivna belopp:

svenska kronor	13 967 369: 93
riksmark	8 552 855: 63

Härtill komma mindre belopp i pund, dollars m. fl. främmande valutor.

II. Finansiella fordringar.

Till finansiella fordringar hänför clearingnämnden fordringar på grund av innehav av obligationer, aktier, äganderätt till fast egendom, in-teckningsfordringar, bankfordringar och andra finansiella fordringar. Enligt uppgift av clearingnämnden hava följande anspråk anmälts:

1. Fordringar på grund av innehav av tyska statsobligationer.

a. Daweslånet:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	16 716 000: —	16 716 000: —
dollars	2 840 400: —	2 818 700: —

Mindre belopp i riksmark och pund tillkomma.

b. Younqlånet:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	56 731 190: —	56 845 000: —
dollars	4 990 500: —	4 238 000: —
holländska floriner	1 729 400: —	1 551 400: —

Mindre belopp i andra valutor tillkomma.

c. *Kreugerlånet:*

	anmält belopp	certifierat belopp
dollars	50 200 000: —	50 200 000: —

d. *S. k. funding bonds:*

	anmälda belopp
svenska kronor	3 935 879: 90
riksmark	1 092 153: 28
pund	3 060: —: —
dollars	286 552: 31
holländska floriner	1 858: 41

e. *Andra skuldförbindelser, utfärdade av tyska riket.*

	anmälda belopp
svenska kronor	142 224: 79
riksmark	2 952 933: 48

2. *Fordringar på grund av innehav av andra obligationer.*

	anmälda belopp	certifierade belopp
riksmark	11 079 799: 15	10 604 217: 26
dollars	11 076 461: 45	11 548 560: —
holländska floriner	1 524 262: —	1 463 950: —

Härtill komma mindre belopp i svenska kronor, pund och schweiziska francs.

3. *Fordringar på grund av innehav av aktier.*

	anmälda belopp
riksmark	2 046 796: 04

Ett mindre belopp i pund är även anmält.

4. *Fordringar på grund av äganderätt till fastighet.*

	anmälda belopp
svenska kronor	45 805: 79
riksmark	2 225 777: 81

5. *Fordringar, till säkerhet för vilka inteckning i fastighet meddelats.*

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	906 945: 89	1 109 773: 02
riksmark	11 446 131: 75	9 458 330: 66
pund	9 650: —: —	—

6. *Bankfordringar.*

	anmälda belopp	certifierade belopp
riksmark	21 871 298: 48	2 476 877: 82

Därjämte tillkomma vissa belopp i svenska kronor, dollars m. m.

7. Övriga finansiella fordringar.

Till denna grupp har clearingnämnden hänfört fordringar av mycket skiftande art, såsom fordringar på grund av arv, försäkringar, köpeskillingslikvider, som icke slutförts, lån, som icke skett i bank eller mot intecknings-säkerhet m. m. Anmälda anspråk utgöra förutom smärre belopp i holländska floriner m. m.:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	12 077 347: 09	8 527 050: 41
riksmark	19 852 210: 17	11 252 754: 54
pund	112 229: 10: 6	12 030: 19: 6
dollars	1 054 730: 03	16 091: 55

III. Övriga fordringar.

Till denna grupp har clearingnämnden hänfört fordringar på lön, pension och livränta samt underhållsanspråk, fordringar på grund av rekvisition av egendom av tyska myndigheter, skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar samt andra fordringar. De anmälda anspråken utgöra enligt av clearingnämnden lämnade uppgifter:

1. Fordringar på lön, pension, livränta o. d.

	svenska kronor	riksmark	pund
a. löner och tantième	296 830: 25	722 749: 60	
b. pensioner och livräntor på grund av tjänst intill 1/10 1948	163 832: —	1 091 786: 20	
c. pensioner och livräntor, utgående av annan grund än tjänst	—	47 679: 38	
d. anspråk på inbetalda premier å tjänstepensioner	—	56 698: —	
e. underhållsanspråk	175 253: 78	177 880: 62	54: —: —

2. Fordringar på grund av rekvisition av egendom.

Anmälda äro anspråk å bl. a.

svenska kronor	2 441 169: 10
riksmark	4 313 523: 86

3. Skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar.

svenska kronor	25 269 923: 41
riksmark	1 179 326: 03

Härjämte tillkomma smärre belopp i pund, dollars m. m.

Särskilt anmält är dessutom ett krav från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag på ersättning för skadade eller förstörda anläggningar i Narvik med norska kronor 11,2 miljoner.

4. Övriga fordringar.

svenska kronor	7 419 671: 75
riksmark	2 991 684: 96

Bland dessa fordringar märkas anmälningar å kronor 4 233 005: 19 från försvarets civilförvaltning, 29 753: 05 från civilförsvarsstyrelsen och 181 346: 73 från medicinalstyrelsen, avseende kostnader för tyska militär-interner.

Fordringar, som icke hava motsvarighet i clearingnämndens cirkulär nr 85 den 31 januari 1948.

Under denna grupp har clearingnämnden uppfört anspråk å betydande belopp, svenska kronor 13,8 miljoner, riksmark 39,8 miljoner, jämte ett antal belopp i olika främmande valutor. En stor del av dessa anspråk avse ersättning för bombskador samt för avgifter och annat, som lagts å judar enligt rasdiskrimineringslagarna i Tyskland, m. m.

Riksgäldskontorets utgifter för det österrikiska konversionslånet.

Riksgäldskontoret har till clearingnämnden anmält anspråk på ersättning för kontorets utlägg för 1934 års österrikiska konversionslån med följande belopp:

svenska kronor	91 144: 28
pund	123 867: 12: 3
holländska floriner	23 328: 22
belgiska francs	199 052: 05
franska francs	1 531 409: 86
schweiziska francs	119 093: 40
tjeckiska kronor	255 000: —

Förutom nämnda krav har Svenska tändsticksaktiebolaget anmält anspråk på ersättning för bolagets andel i tyska tändsticksmonopolets vinst med ett till 55 miljoner kronor avrundat belopp.

Principiella utgångspunkter.

Kommittén.

Kommittén genomgår de olika förutsättningarna för tvångsclearing och kommer till slutsatsen, att förutsättningarna få anses vara uppfyllda. Kretsen av de rättsägare, till vilkas förmån tvångsclearing kan äga rum, bestämes — framhåller kommittén — i clearinglagen endast så, att utbetalningen skall gälla »fordran hos någon i den främmande staten». Lagen innehåller icke några föreskrifter om förhållandet mellan olika betalningsberättigade i fall, då tillgängliga medel icke förslå att täcka fordringarna i deras helhet. Bestämmelser saknas ock i clearinglagen angående sättet för utbetalningen. Kommittén finner därför, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter i dessa hänseenden. Kommittén tillägger i samband därmed:

Det är anledning understryka, att inga svenska fordringsägare, vare sig de av clearingavtalen berörda eller andra, ha någon juridisk rätt till de på clearingen inestående medlen. Frågan om en borgenär skall erhålla betalning genom tvångsclearing eller ej beror helt på de bestämmelser, som Kungl. Maj:t härom utfärdar. Då Kungl. Maj:t äger att bestämma, vilka fordringar skola erhålla ersättning genom tvångsclearing, måste Kungl. Maj:t även äga att bestämma, huru stora belopp av tillgängliga medel som skola användas till tvångsclearing och i vilken ordningsföljd olika fordringar eller grupper av fordringar skola få betalning. Frågor huru stora belopp av de inestående medlen skola användas till clearingverksamheten och om man skall anordna förtursrätt för vissa typer fordringar bli därför även av betydande vikt vid uppgörandet av förslag till en utdelningsplan.

Yttranden.

Fullmäktige i riksbanken ifrågasätta, om utbetalningarna från clearingmedlen icke borde uppskjutas *dels* på grund av den omständigheten, att det vore tvivelaktigt om någon kurs å riksmark för närvarande kan fastställas, *dels ock* enär frågan om ersättning enligt Washingtonavtalet till de tyska ägarna av härstädes likviderad egendom icke definitivt lösts.

Clearingnämnden, Bankföreningen och Skyddskommittén för utlandsfordringar hava i sina yttranden betonat vikten av att — särskilt med hänsyn till Sveriges framtida förbindelser med Tyskland — clearingen sker med iakttagande av de till grund för den svenska clearinglagstiftningen liggande principerna och i övrigt tillämpliga rättsregler. Bankföreningen och skyddskommittén åberopa ett av f. d. justitieråden A. Bagge, R. Eklund och N. von Steyern gemensamt avgivet utlåtande. Skyddskommittén har därjämte ingivit ett utlåtande av juris professorn vid Uppsala universitet Phillips Hult. I utlåtandena avvisas kommitténs uppfattning, att de svenska borgenärerna skulle sakna juridisk rätt till utdelning. Det bestrides, att Kungl. Maj:t skulle äga att fritt bestämma, vilka borgenärer som skola erhålla ersättning och vilken förtursrätt, som skall iakttagas. I stället göres gällande, att när Kungl. Maj:t enligt 2 § clearinglagen utfärdat förordnande om tvångsclearing för fördelning av tillgängliga tyska clearingmedel, så ha de svenska borgenärernas krav på dem tillkommande andel av medlen fått en rättslig grundval. Om medlen ej förslå till borgenärernas fulla förnöjande, skola de enligt denna uppfattning fördelas efter de i en sådan situation tillämpliga civilrättsliga grundsatserna.

Clearingnämnden ifrågasätter ytterligare, huruvida förutsättningarna för en tvångsclearing mot Tyskland för närvarande föreligga. Nämnden anser, att särskilt frågan om möjligheterna för de tyska fordringsägarna att erhålla ersättning bör utredas och framhåller, att det allmänna läget i Tyskland fortfarande är synnerligen oklart samt möjligheterna till en korresponderande avräkning i Tyskland till förnöjande av de tyska rättsägarna ovissa.

Departementschefen.

I propositionen anför föredragande departementschefen i huvudsak följande.

Det förfarande som nu avses är en med stöd av clearinglagens bestämmelser av den svenska staten ensidigt vidtagen betalningsutjämning mellan svenska och tyska betalningsanspråk. Syftet är att skydda svenska intressen, och medlet är tvångsclearing. Åtgärden är föranledd av att det med Tyskland ingångna clearingavtalet icke kan tillämpas och av det tyska sammanbrottet. Om ett clearingavtal, som slutits med en främmande stat, icke kan tillämpas, äger enligt 2 § clearinglagen Konungen att, där omständigheterna därtill föranleda, förordna, att den, som har fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel ej kan erhålla betalning, skall äga erhålla betalning av medel, som enligt 1 § clearinglagen insatts i svensk bank eller kassa mot det att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin fordran, som svarar mot uppbyret belopp. Det är uppenbart, att de formella förutsättningarna föreligga för en tvångsclearing med Tyskland. Starka sakliga skäl tala även för en dylik åtgärd, och i de över kommitténs betänkande avgivna yttrandena ha i allmänhet erinringar icke framställts mot den planerade tvångsclearingen i och för sig. Fullmäktige i riksbanken och clearingnämnden ha dock ifrågasatt lämpligheten av att ett förordnande om tvångsclearing gives nu.

Tveksamheten synes huvudsakligen hava orsakats av att utredning skulle saknas beträffande utsikterna för tyskar, vilkas egendom blivit likviderad, att erhålla ersättning enligt Washingtonuppgörelsens bestämmelser. Detta skäl för ett uppskov med frågans behandling finner jag icke hållbart med hänsyn till den utformning Washingtonuppgörelsen erhållit. Jag vill sålunda erinra om att de allierade makterna enligt punkt 8 i denna uppgörelse förbundit sig att av Tyskland eller den blivande tyska regeringen kräva godkännande av överenskommelsens bestämmelser, i den mån de beröra tysk egendom i Sverige.

Ett ytterligare dröjsmål med den betalningsutjämning, som ändock en gång måste komma till stånd, skulle medföra allvarliga nackdelar. Det skulle avsevärt öka de redan nu betydande olägenheterna för de svenska borgenärerna av den långa betalningsspårren. I stället för att skapa klarare utgångspunkter skulle uppskovet göra situationen ännu mera invecklad. Ju längre tid som förflyter desto svårare blir det att genom utredningar och förebringande av bevisning komma till riktiga resultat. Den omständigheten, att ståndpunkt måste tagas till ett stort antal juridiska och praktiska problem, kan givetvis icke i och för sig vara en giltig anledning till dröjsmål. Jag förordar därför, att tvångsclearing med Tyskland äger rum utan uppskov.

Det bör framhållas, att de av det tyska sammanbrottet orsakade svårigheterna medfört helt nya, invecklade och stundom svåröverskådliga problem. Lösningarna måste vinnas genom avvägning av olika intressen, och om man vill undvika stötande konsekvenser är det icke alltid möjligt att strikt tillämpa schematiska principer. I vad mån jämkningar befunnits påkallade framgår av den följande redogörelsen.

I några av de med anledning av kommitténs betänkande avgivna yttrandena hävdas, att varje fordringsägare, som har fordran hos någon i Tyskland, även skulle hava juridisk rätt att deltaga i utdelningen av de tyska medlen, sedan förordnande om tvångsclearing givits. Fördelningen skulle enligt samma åsikt ske enligt privaträttsliga regler, och om medlen icke skulle förslå till borgenärernas förnöjande, skulle civilrättsliga grundsatser tillämpas vid bestämmande av förtursrätt och andra grunder för det konkursliknande förfarandet.

Det är riktigt att, så länge den nuvarande clearinglagen består oförändrad, det finns en ram, utanför vilken statsmakterna icke kunna gå, om tvångsclearingen, som avsett är, skall genomföras med stöd av den gällande clearinglagen. De tyska clearingmedlen kunna sålunda icke användas till annat än tillfredsställande av fordringsanspråk, och härvid skola de i lagen uttryckligen angivna förutsättningarna vara uppfyllda. Men inom den uppställda ramen äga statsmakterna att avgöra, både vilka fordringsanspråk som genom den statliga åtgärden (tvångsclearingen) skola stödjas och den ordning, i vilken de skola beaktas.

Det förekommer ofta även under normala förhållanden, att enskilda anspråk mot en främmande stat icke kunna göras gällande med utsikt till framgång, om de ej understödjas av landets regering och upptagas som statliga krav. En allmänt vedertagen och erkänd regel är, att det härvid ankommer på regeringen att avgöra, vilka anspråk som skola stödjas. Då en främmande stat befinner sig i det läge, som nu föreligger beträffande Tyskland, har en regering särskild anledning att utöva sin diskretionära prövningsrätt. Clearinglagens bestämmelser lägga icke hinder i vägen för ett sådant förfaringssätt. Härtill kommer, att clearinglagens föreskrifter äro synnerligen kortfattade och i många fall icke ge någon ledning alls. Vad särskilt frågan om förtursrätt angår, måste framhållas, att folkrätten icke ger någon anvisning på ett internationellt konkursinstitut för stater, och den svenska konkursrätten är varken tillämplig eller i detta sammanhang normerande för statsmakterna. De civilrättsliga regler och grundsatser, som i de ifrågavarande yttrandena och utlåtandena åsyftas, kunna icke ha annat intresse för hithörande frågors bedömning än som mer eller mindre vaga analogier.

Det sagda innebär icke, att statsmakterna böra förfara godtyckligt. Tvärtom framgår av det föregående önskvärdheten av att vissa normer följas. De regler, som härutöver erfordras, komma att i det följande redovisas och motiveras, varjämte särskilt angives, i vilken utsträckning undantag från reglerna må medgivas.

Motioner.

I motionerna I: 498 och II: 584 framhålls som utomordentligt angeläget, att vid genomförandet av en så extraordinär åtgärd som en tvångsclearing all rimlig och möjlig hänsyn tages till gällande rätt. Bland de i propositionen framlagda grundsatserna för fördelningen av de tyska tillgångarna funnes några — av principiell räckvidd och av i grunden rättslig natur — rörande

vilka delade meningar rådde. Detta gällde framför allt frågan om statens anspråk på ersättning för återlämnande av s. k. rövat guld. Dessa spörsmål vore av stor betydelse för alla de fordringsägare, som kunde göra anspråk på andel i de tyska tillgångarna. Statlig förmånsrätt vid fördelningen av dessa minskade på ett avgörande sätt den summa som kunde fördelas på enskilda fordringsägare. Ett ställningstagande från riksdagens sida i berörda frågor innebure sålunda, att riksdagen gjorde sig till domare i en rättstvist mellan staten såsom bärare av ett privatekonomiskt intresse och de enskilda fordringsägarna. Detta kunde icke anses tillfredsställande, då därigenom den ena parten kunde sägas genom maktbud bestämma utgången av en rättstvist. Prövningen av fördelningsspörsmålen borde därför anförtros åt ett fristående statligt organ, vilket borde domstols karaktär och syntes böra bestå av tre medlemmar, av Kungl. Maj:t utsedda bland högsta domstolens ledamöter. Prövningen borde icke bindas av direktiv utan bygga på gällande civilrättsliga, internationellt-privaträttsliga och folkrättsliga regler.

I motionerna I: 496 och II: 585 uttalas, att det vore tvivelaktigt i vad mån staten borde erhålla ersättning av clearingmedel. Motionärerna påpeka vidare att fullmäktige i riksbanken och clearingnämnden varit inne på frågan om utbetalningarna från clearingmedlen borde uppskjutas. Med hänsyn till vikten av att borgenärerna ej skulle behöva vidkännas de stora svårigheter, som en förlängning av betalningsspärren skulle medföra, ansåge motionärerna det emellertid påkallat att se till att åtminstone en första utdelning av tyskmedlen snarast påbörjades. Medel kunde därvid innehållas av det belopp, som enligt propositionen skulle tillkomma staten med förmånsrätt. Motionärerna påstå vidare, att staten genom att icke behöva betala någon ränta på de belopp, som inestått hos clearingnämnden, gjort en vinst, som kunde beräknas till flera tiotal miljoner kronor.

Även i motionerna I: 497 och II: 583 påtalas, att de belopp som inestå hos clearingnämnden och flykttkapitalbyrån synas icke ha varit placerade med ränta.

Personkretsens omfattning (borgenärer och gäldenärer).

I propositionen anför *departementschefen* följande.

Tvångsclearingen bör äga rum för att skydda svenska intressen. I likhet med kommittén anser jag därför att i princip endast svenska rättssubjekt böra ha möjlighet att erhålla utdelning ur de tyska tillgångarna. Fråga har emellertid uppkommit, om därutöver ytterligare krav böra uppställas beträffande borgenärernas anknytning till det svenska samhället. Såväl clearingnämnden som flykttkapitalbyrån ha föreslagit, att endast personer, som vid viss tidpunkt varit svenska medborgare och bosatta i Sverige, skulle kunna deltaga i utdelningen. Kommittén har för sin del icke uppställt några andra krav på borgenärernas personliga kvalifikationer än att borgenären skall vara svensk medborgare. Från en annan synpunkt kommer emellertid kommittén till en begränsning av möjligheten att erhålla utdelning, näm-

ligen genom att uppställa krav på att fordringen skall ha varit på svensk hand den 1 maj 1945.

Mot kommitténs förslag i denna del ha erinringar framställts av vissa emigrantsammanslutningar, som framhålla, att regelns följd blir, att så gott som alla fordringar, vilka anmälts av f. d. tyska medborgare, uteslutas från tilldelning, ehuru ifrågavarande personer varit sedan lång tid bofasta i Sverige. Med anledning härav vill jag först erinra om att en fast och allmänt erkänd folkrättslig regel är, att en naturalisering i allmänhet icke har retroaktiva verkningar. De fordringar och anspråk, som en naturaliserad svensk medborgare förvärvat före naturaliseringen, bruka enligt vedertagen folkrättslig praxis vanligen icke upptagas och stödjäs av svenska regeringen gentemot främmande makt. Härav följer också, att dylika anspråk i princip icke böra beaktas vid tvångsclearingen. Då den av kommittén uppställda regeln står i överensstämmelse med gällande folkrättslig praxis och även torde vara tillräcklig i detta avseende, biträder jag kommitténs förslag.

Frågan huruvida särskilt bosättningsvillkor bör eftergivnas, är måhända mera tveksam. Det kan göras gällande, att avtalsclearingen icke avsåg utlandssvenskar, och det kan ifrågasättas, om deras anspråk ha den fasta anknytning till Sverige och det svenska folkhushållet, som rimligen bör fordras. Å andra sidan skulle det leda till ett föga tillfredsställande resultat, om utlandssvenskar ställdes utanför deltagande i tvångsclearingen. Det skulle i hög grad försvåra möjligheten att tillmötesgå de till Sverige återvända och numera här i riket bofasta tysklandssvenskarnas i många fall och av många skäl beaktansvärda framställningar. Jag kan icke finna, att resultatet är ofrånkomligt.

Den planerade tvångsclearingen är icke en fortsättning av avtalsclearingen utan företages, som förut är nämnt, för att skydda svenska intressen i den på grund av det tyska sammanbrottet uppkomna situationen. Det ankommer härvid på statsmakterna att inom clearinglagens ram avgöra, vilka svenska intressen som skola stödjäs. Starka sakliga skäl tala för att härvid även utlandssvenskarnas anspråk beaktas. De ha förvärvat sina fordringsanspråk såsom svenska medborgare, och det skulle onekligen vara stötande, om de, efter att i utlandet hava utfört en i många fall även för Sverige gagnande verksamhet, lämnades utan stöd av de svenska statsmakterna. Jag kan därför icke finna annat än att deras anknytning till Sverige är tillräckligt stark för att motivera deras deltagande i den planerade clearingen.

Flyktkapitalbyrån har framhållit, att ett fullständigt eftergivande av bosättningsvillkor kommer i strid med clearinglagens bestämmelser. I Tyskland bosatta svenska medborgare eller domicilierade rättssubjekt kunna nämligen icke sägas vara hindrade från att erhålla betalning på grund av i Tyskland vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel. Kommittén berör icke spørgsmålet, men det måste anses vara självklart, att clearingförfarandet icke kan avse sådana svenska medborgare. Jag föreslår därför, att personkretsen å borgenärssidan bestämmes på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt, dock icke sådana, som ha hemvist i Tyskland.

Från huvudregeln, att endast svenska rättssubjekt kunna deltaga i tvångs-clearingen såsom borgenärer, uppställer kommittén ett allmänt undantag. Innehavare av sådana kommersiella fordringar, som falla under clearing-avtalet den 14 december 1940, skulle enligt kommittén erhålla utdelning genom tvångs-clearingen oberoende av borgenärens nationalitet. Tvångs-clearingen skulle i detta fall anknyta till avtals-clearingen. Jag biträder kommitténs förslag i denna del.

Kommittén föreslår vidare, att i undantagsfall och efter beslut varje gång av Kungl. Maj:t utbetalning av clearingmedel skulle kunna medgivas åt sådana tyska medborgare, som tidigare under avtals-clearingen kunnat få medel transfererade för sitt uppehälle, och även till i Sverige bosatta svenskfödda kvinnor, som genom äktenskap blivit tyska medborgare. Ytterligare förordar kommittén, att likaledes i undantagsfall och efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t skulle till förmån för svenskfödda kvinnor, som på grund av äktenskap varit tyska medborgare men numera åter blivit svenska medborgare, dispens kunna givas från regeln, att fordringen skall ha varit i svensk hand den 1 maj 1945 för att kunna beaktas i tvångs-clearingen. Slutligen skulle enligt kommittén på samma sätt dispens från sistnämnda regel kunna beviljas svenska medborgare, som blivit naturaliserade efter den 1 maj 1945.

Jag ansluter mig till kommitténs uppfattning, att dispensmöjligheter böra beredas i de nu nämnda fallen, men jag skall i övrigt upptaga frågan härom i samband med spörsmålet om behandlingen av ömmande fall i allmänhet.

I likhet med kommittén förordar jag, att till kategorien gäldenärer, vilkas fordringar skola omfattas av tvångs-clearingen, hänföras tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under andra världskriget varit bosatta i Tyskland, men icke andra rättssubjekt. Med Tyskland avses tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

I *motionerna* I: 497 och II: 583 hävdas, att till kategorien gäldenärer borde — i analogi med vad förhållandet var i clearingavtalen — räknas icke blott tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare utan även andra rättssubjekt, som under andra världskriget varit och alltfört vore bosatta i Tyskland.

Frågan om vilka anspråk som böra beaktas vid en tvångs-clearing med Tyskland.

1. Anspråk, som på grund av clearinglagens bestämmelser icke kunna stödjas vid en clearing.

Departementschefen anför i propositionen.

Med åberopande av stadgandet i 2 § clearinglagen, att tvångs-clearing skall avse *fordran* hos någon i den främmande stat, tvångs-clearingen avser, har

kommittén följdriktigt förordat, att ersättning i den nu planerade tvångs-clearingen icke skall givas för sakrätter (framförallt äganderätt till fast eller lös egendom) eller för aktier och andelsbevis. Avkastning av fast egendom och till betalning förfallen utdelning å aktier äro däremot fordringar och skola följaktligen beaktas. Jag biträder kommitténs förslag. Det ankommer på den myndighet, som har att besluta om utdelning, att i tveksamma fall avgöra, till vilken kategori anspråket skall anses höra.

2. Fordringsanspråk i allmänhet.

Kommittén föreslår, att alla arter av fordringsanspråk beaktas vid tvångs-clearingen med undantag för svenska företags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland. Här om anför kommittén i huvudsak följande.

Investering från ett svenskt företags sida av medel i Tyskland för be drivande av viss verksamhet har regelmässigt skett genom att i Tyskland ett dotterföretag bildats med medel, som tillskjutits av det svenska moderföretaget. Det svenska företagens intresse har avspeglat sig däri, att moderföretaget ägt alla eller de flesta andelarna i dotterföretaget. Om det sistnämnda haft formen av ett aktiebolag — vilket torde vara det ojämförligt vanligaste — har i regel moderföretaget innehaft aktiemajoriteten i dotterföretaget. — — —

Investeringar ha emellertid skett även på andra sätt varvid åtminstone formellt en fordran uppstått för den investerande.

En investering torde ofta ha skett i den form, att moderföretaget, sedan aktiekapitalet tillskjutits, lämnat dotterföretaget ytterligare stöd genom lån.

Ett svenskt företag kan vidare ha grundat ett dotterföretag i Tyskland genom investeringar, som icke lett till svenskt aktieinnehav. Det svenska bolaget kan sålunda omedelbart hava tillhandahållit medel åt en tysk bank, som i sin tur för det svenska företagens räkning tecknat och ställt sig som innehavare av aktierna i dotterföretaget. Det svenska företaget har i detta fall en fordran på den tyska banken.

Finansiering av ett dotterföretag torde emellanåt även ha skett icke blott med likvida medel utan även på det sätt, att dotterföretaget på kredit erhållit exempelvis varor, material eller utrustning, som erfordrats för dess verksamhet; därigenom har alltså formellt en fordran uppkommit för moderföretaget gentemot dotterföretaget. — — —

Kommittén kan icke anse det sakligt grundat, att vid tvångs-clearingen behandla investeringar olika alltefter de former, som investeringarna tagit. Den omständigheten, att investeringen skett i sådan form att en fordran uppkommit bör icke ställa den investerande i bättre läge än om han valt den i allmänhet tillämpade vägen att tillskjuta dotterföretagets aktiekapital. Kommittén anser alltså att investeringsfordringar icke böra erhålla ersättning genom tvångs-clearingen.

Det kan icke förnekas, att genomförandet av den nu föreslagna skillnaden i behandlingen av investeringsfordringar och andra fordringar kan bliva förenad med praktiska svårigheter. Bl. a. kan märkas att svenska moderföretag givetvis i stor utsträckning kunna i tyska dotterbolag ha fordringar, som ej ha karaktären av investeringar och därför böra kunna tillgodoses i en tvångs-clearing. — — —

Yttranden.

Clearingnämnden, som utgår från att kommittén med investeringsfordringar åsyftar svenska moderföretags fordringar å dotterföretag i Tyskland, avstyrker, att investeringsfordringar undantagas.

Skyddskommittén för utlandsfordringar, till vars yttrande *Bankföreningen* ansluter sig, gör gällande, att hållbar grund saknas för kommitténs förslag om diskriminering av svenska moderbolags fordringar hos dotterföretag i Tyskland.

Departementschefen anför i denna fråga följande.

Kommittén har föreslagit, att alla arter av fordringsanspråk skola beaktas vid clearingen med undantag för svenska moderbolags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland. Mot principen har jag icke något att erinra.

Vad undantaget beträffar har det i några av remissvaren gjorts gällande, att det av juridiska och praktiska skäl vore svårt att på ett hållbart sätt draga en gräns mellan moderbolagens fordringar på grund av investeringar och deras löpande fordringar. De senare skulle nämligen enligt kommitténs förslag erhålla utdelning. Det har också framhållits, att vid handelsunderhandlingar med Tyskland från svensk sida påyrkats särskilt förmånlig behandling av svenska dotterbolag.

Det är tydligt, att — som kommittén själv framhåller — juridiska och praktiska svårigheter kunna uppkomma vid gränsdragningen mellan investeringsfordringar och andra fordringar. Huruvida kommitténs förslag i denna del är genomförbart kan icke nu med säkerhet bedömas. Jag föreslår därför, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att efter hörande av det organ, som har att pröva betalningsanspråken, besluta, huruvida investeringsfordringar skola beaktas i den planerade clearingen.

3. Skadeståndsanspråk.

Departementschefen anför härom:

Kommittén har icke från principiell synpunkt dryftat, i vad mån skadeståndsfordringar böra beaktas vid clearingen. Skadeståndskrav äro vida svårbedömligare än andra krav, och åtskilliga fall kunna förekomma, där icke svensk utan tysk domstol är behörig att avgöra, om skadeståndsskyldighet föreligger. Att generellt avvisa skadeståndsanspråk från beaktande vid clearingen, vore dock att gå för långt, men det är påkallat, att en mycket stor återhållsamhet iakttages vid beslut om utdelning på grund av skadeståndsfordringar. Utdelning bör icke medgivas i andra fall än där en övertygande och fullständig utredning företetts av sökanden. I alla andra fall böra anspråken avvisas.

4. Statens anspråk med anledning av utlämnad guldmängd.

Kommittén.

Kommittén föreslår, att ersättning skall utgå vid tvångsclearingen med belopp motsvarande värdet av vissa guldkvantiteter, som jämlikt Washingtonöverenskommelsen må komma att utlämnas, och att denna utbetalning bör äga rum såsom en kvittning mellan den svenska och tyska staten.

Enligt Washingtonöverenskommelsen (huvudskrivelsen p. 4) åtog sig svenska regeringen att till de allierade återställa det av Sverige förvärvade guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder (rövat guld). Fråga är om dels en viss, i överenskommelsen närmare angiven mängd guld, som motsvarar den kvantitet guld, härrörande från Banque de Belgique, vilken förvärvats av riksbanken, dels ock en viss kvantitet guld, varpå holländska staten framställt anspråk. Värdet av dessa guldpartier beräknades efter då gällande pris på guld till ca 65 miljoner kronor. (Riksbanken har sedermera till Banque de Belgique utlämnat guld till ett värde vid utlämnandet av ca 28,9 miljoner kronor. Det av holländska staten framställda anspråket avser en kvantitet guld, vars ungefärliga dagsvärde uppgår till ca 50,1 miljoner kronor.)

Kommittén framhåller, att i fråga om guldets »den praktiska förutsättningen för ersättningskraven — nämligen att Sveriges riksbank funnit sig nödsakad att återställa guldpartierna i fråga —» ännu vid tiden för betänkandets avgivande icke var för handen, varför kommitténs bedömning av ersättningskraven måste bli preliminär. Kommittén anför vidare.

Kommittén finner sig icke ha anledning närmare ingå på det händelseförlopp, som föranlett guldkvantiteternas utlämnande till Tyskland och vars bedömande är av betydelse för frågan huruvida guldets i tyskarnas hand skall anses som »rövat» eller ej. Det synes dock kunna hävdas, att tyskarnas åtgärder för att få guldets överfört till Tyskland och därigenom underkastat rekvisionsförfarande varit stridande mot internationell rätt. Oavsett detta och därmed sammanhängande spörsmål vill det emellertid förefalla som om — också för det fall att guldets icke kunde anses »rövat» — tyska regeringens åtgärd att, trots guldets ömtåliga ursprung, låta detsamma ingå i affärstransaktioner med ett neutralt land och därvid stillastående eller uttryckligt beteckna detsamma såsom härrörande från tyska riksbankens s. a. s. reguljära guldförråd är ägnad att grunda skadeståndsanspråk mot Tyskland, när de svenska vederbörande senare, efter upptäckten av guldets verkliga ursprung och under hårt förhandlingstryck, eventuellt funnit sig böra återställa guldets i fråga.

Över huvud synes det väsentliga spörsmålet vara icke huruvida Sverige med hänsyn till vad som förekommit varit juridiskt förpliktadt att återställa guldets utan huruvida dels tyskarna förfarit inkorrekt genom att låta guldets ingå i de ifrågavarande transaktionerna med svenska riksbanken, dels svenska staten har fog för sin åtgärd att i samband med Washingtonuppörelsen och därtill sig anslutande förhandlingar återlämna guldets.

Kommittén framhåller därjämte, att Sverige måste göra betydande uppoffringar för att uppnå de fördelar — däribland full frihet att genom tvångs-clearing utnyttja huvudparten av de tyska tillgångarna till de svenska ford-

ringsägarnas fromma — som Washingtonavtalet innebar. Avståndet av det »rövade guldets» ingick bland de prestationer, som Sverige måste göra för att Washingtonavtalet skulle komma till stånd. Kommittén finner därför naturligt, att »priset betalas av clearingmedlen, innan dylika användas till utdelning åt personer, som ha direkt fördel av att Washingtonuppgörelsen kommit till stånd».

En ledamot av kommittén var av skiljaktig mening och anförde, att kommittén enligt hans uppfattning icke bort ingå på ett bedömande av frågan, huruvida anspråket på ersättning för det rövade guldets vore av sådan beskaffenhet, att det lagligen kunde tillgodoses vid en tvångsclearing. Denna fråga borde helt hava lämnats öppen för att prövas i samma ordning som övriga fordringsanspråk.

Yttranden.

Fullmäktige i riksbanken ansluta sig till kommitténs förslag om kvittning och att ersättningen bör utgå med förtur framför samtliga övriga fordringsanspråk.

Clearingnämnden har, »med hänsyn till den oklarhet som ännu råder rörande ifrågavarande anspråk», icke funnit sig böra taga ställning till spörsmålet.

Flyktkapitalbyrån anser, att de fordringar, som staten förvärvat för att åvägabringa Washingtonavtalet och vad som kan komma att utgivas för det rövade guldets, böra utgå med förmånsrätt, och tillägger, att de svenska fordringsägare, till vilkas förmån åtagandet gjorts, icke synas befogade att bestrida en sådan förmånsrätt.

Skyddskommittén och *Svenska bankföreningen* ansluta sig till förenämnda utlåtande av f. d. justitieråden A. Bagge, R. Eklund och N. von Steyern. I utlåtandet göres gällande, att, såvitt tillgängliga uppgifter visa, de ifrågavarande guldkvantiteterna icke kunna anses vara rövade (looted) och, även om så skulle varit förhållandet, har riksbanken icke rättslig skyldighet att utlämna guldpartierna, enär riksbanken ostridigt varit i god tro vid leveransernas mottagande. Sveriges riksbank har alltså enligt denna uppfattning icke något rättsligt grundat krav på ersättning av den tyska riksbanken, som uppkommit genom utlämnande av guldpartierna. Till samma resultat kommer juris professorn Phillips Hult i sitt förutnämnda utlåtande. Hult avvisar även den av kommittén framförda tanken, att utlämnande av guldets skulle utgöra ett pris för Washingtonuppgörelsen och att clearingborgenerna borde betala detta pris, enär de haft den största fördelen av uppgörelsen.

Utlandssvenskarnas förening föreslår, att staten avstår från sitt krav på ersättning ur tyskmedlen för det rövade guldets samt att även frågan om ett avstående från ersättningskravet för de 150 miljoner kronor, för vilka inköp gjorts för det tyska folkhushållet utredas. Föreningen anför:

Genom Washingtonavtalet bortgav staten ansevärd belopp, bl. a. 150 miljoner kronor till det tyska folkhushållet samt utfäste sig att återbetala

»rövat guld», vars värde nu beräknas till 65 miljoner kronor. Även om dessa medgivanden gjordes av politiska skäl och därför ansetts skola bäras av det svenska samhället, är det svårt att förstå, varför samhället skulle tillgoda-göra sig ersättning just av tyskmedlen i stället för av allmänna medel. Här-igenom blir det icke Sverige i dess helhet som får bära bördan, utan denna lägges uteslutande på den relativt ringa gruppen av dem, som inneha fordringar på Tyskland. De statliga kraven reducera väsentligt övriga fordringsägares möjlighet till ersättning.

Departementschefen.

I propositionen anför departementschefen följande.

I Washingtonuppgörelsen (punkt 4) utfäste sig svenska regeringen att till de allierade återställa allt av Sverige förvärvat guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder. Vidare förklarades i avtalet, att på grundval av verkställd utredning — vilken skulle göras till föremål för ytterligare kontroll — den kvantitet guld, som skulle återställas, antogs uppgå till viss angiven kvantitet. »Denna kvantitet» — sägs det vidare i uppgörelsen — »motsvarar den mängd guld, härrörande från Banque de Belgique, som förvärvats av Sveriges riksbank och som skall återställas enligt ovanstående förklaring.»

Svenska regeringen hade alltså kommit till den slutsatsen, att de allierade med fog kunde anse, att Tyskland orättmätigt tagit det belgiska guldets. I överensstämmelse med denna sin uppfattning var svenska regeringen villig att återställa guldpartiet. Washingtonavtalet har godkänts av svenska riksdagen och trätt i kraft. I propositionen om Washingtonuppgörelsen yttras, att bland de fordringar, som skola utfå betalning genom clearingförfarandet, bör medräknas »den fordran, som uppkommer genom utlämnande av det s. k. rövade guldets, vilket mottagits såsom fullgod likvid i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearingens och med uttrycklig försäkran, att guldets ej skall härstamma från ockuperat land.»

Den ifrågavarande guldkvantiteten har sedermera återställts till Banque de Belgique (Belgiska nationalbanken) och statens fordran med anledning därav uppgår till omkring 29 miljoner kronor.

Då i några av yttrandena över kommitténs betänkande åberopats juridiska utlåtanden, som utmynna i att svenska staten icke skulle hava något fordringsanspråk mot Tyskland med anledning av den utlämnade guldkvantiteten, må här redogörelse lämnas för transaktionerna med ifrågavarande guldmängd innan den av den tyska riksbanken såsom likvid överlämnades till Sverige.

Redan i mitten av november 1939 hade Belgiska nationalbanken — som icke har karaktären av statsbank — deponerat en del av sin guldkassa hos Banque de France (Franska banken). Före kriget hade vissa guldparter deponerats i Amerika och England. I maj 1940 deponerades det då kvarvarande guldets hos franska banken. I juni 1940 begärde Belgiska nationalbankens guvernör hos guvernören för franska banken, att sistnämnda bank måtte vidtaga samma åtgärder beträffande det belgiska guldets som beträf-

fande dess egen guldkassa. I enlighet härmed anförtrodde Franska banken det belgiska guldet till franska marinstaben, som vid denna tid ensam ansågs i stånd att bedöma de materiella möjligheterna av en transport utom kontinenten och handla därefter. Det belgiska guldet fördes då på en fransk hjälpkryssare till Dakar i Nordafrika och anlände dit den 28 juni. Guldet ställdes under kolonialmyndigheternas vård.

På tysk begäran upptogos sedermera underhandlingar mellan tyska och franska vederbörande inom stilleståndskommissionerna i syfte att reglera de franska och belgiska emissionsbankernas inbördes mellanhavanden och att därvid även precisera villkoren för överlämnande till belgiska nationalbanken av det belgiska guldet i Dakar. Ett fransk-tyskt avtal härom träffades. Franska banken — som själv icke var part i avtalet, lika litet som Belgiska nationalbanken — ålades att till den belgiska återställa guldpartiet. Men Belgiska nationalbanken vägrade sedermera att begära guldets återgående. De tyska ockupationsmyndigheterna förmådde då Vichyregeringen att beordra den franska stilleståndskommissionen att underteckna ett tilläggsprotokoll den 11 december 1940, varigenom Tyska riksbanken övertog depositionen i stället för Franska banken. Tyska riksbanken skulle förvara guldet gentemot denna. Franska banken skulle föra det belgiska guldpartiet till Marseille och överlämna det att förvaras av Tyska riksbanken. Belgiska nationalbanken, som stod utanför detta avtal, erkände ej dess giltighet.

I september 1942 beslöt den tyska regeringen att rekvirera det belgiska guldet, som alltså då hade överförts i den Tyska riksbankens förvar. I meddelande härom till Belgiska nationalbanken förklarades, att ersättning skulle utgå i riksmark och krediteras nationalbanken. Ersättningssumman finge dock ej användas utanför Tyskland. Till svar härå meddelade den sistnämnda banken den 28 december 1942, att det rekvirerade guldet icke utgjorde någon deposition i Tyska riksbanken och att dess utlämnande genom Franska banken skett utan nationalbankens medgivande och under villkor, som icke kunde godtagas. På grund härav kunde nationalbanken icke överväga att mottaga ersättning för rekvisitionen.

Under en skriftväxling i saken mellan Tyska riksbanken och Franska banken — skrivelser från Franska banken den ²²/₁₀ och ²⁰/₇ 1944 — gav sistnämnda bank sitt stöd åt den belgiska ståndpunkten och underströk, att guldet måste återställas till Belgiska nationalbanken.

Denna redogörelse giver vid handen, att det tyska besittningstagandet liksom rekvisitionen av det belgiska guldet innebar en klar rättskränkning i förhållande till Belgiska nationalbanken. Franska banken uttalade under nyssnämnda skriftväxling, att de interna tyska föreskrifterna (rekvisitionsdekretet) icke kunde modifiera förpliktelser som Tyska riksbanken åtagit sig inom en internationell ram, varvid hänvisades dels till den särskilda karaktären av transaktioner mellan emissionsbanker dels ock till protokollet den 11 december 1940.

Det må tilläggas, att, enligt vad sedermera blivit känt, tyska regeringen först övervägde att rekvirera guldet med åberopande av Haagreglerna om

lantkrig, art. 52, men avstod därifrån. Art. 52 handlar om rekvisitioner från enskilda eller kommuner i ockuperat land »för ockupationsmaktens behov.»

Under svensk-tyska handels- och betalningsförhandlingar i februari 1943 blev man enig om att en utjämning i betalningsbalansen skulle åstadkommas genom överförande av guld till Sverige. I samband därmed och efter framställning från svensk sida förklarade vice chefen för Tyska riksbanken till en av de svenska delegaterna, att intet guld från ockuperade länder skulle ingå i framtida guldleveranser till Sverige. Han upplyste också vid ett senare tillfälle, att erforderliga åtgärder vidtagits i syfte att förebygga användandet av sådant guld.

Det har efteråt visat sig, att nämnda utfästelse från tysk sida icke uppfyllts. Tvärtom användes i uppenbar strid mot givna utfästelser belgiskt guld, varöver Tyska riksbanken eller tyska staten icke ägde förfoganderätt, för guldlivider till Sverige. Enligt folkrätten kan detta tyska förfarande anses grunda skadeståndsrätt för Sverige mot Tyskland. Efter det tyska sammanbrottet önskar svenska staten helt naturligt göra sig skadslös genom att uttaga ersättning ur de tyska tillgångarna i Sverige. Denna åtgärd faller helt inom ramen för folkrätten. Liksom tvångsclearingen överhuvud är uttagandet av ersättning en åtgärd av retorsionskaraktär. Slutligen må framhållas, att Sverige i enlighet med en från svensk sida erkänd rättsprincip förpliktat sig i Washingtonuppgörelsen att utlämna guldmängden till dess rätte ägare. Jag föreslår alltså, att statens krav med anledning av den till Belgien återställda guldleveransen upptages såsom fordran i tvångsclearingen.

Tyska riksbanken har vid en tidigare tidpunkt även levererat guld av holländskt ursprung. Holländska staten har framställt anspråk på denna guldmängd. I detta fall föreligga emellertid helt andra omständigheter och, såvitt hittills kunnat utrönas, kan förpliktelse icke anses åvila Sverige att utlämna guld. Undersökningarna härom äro dock ännu icke avslutade och något bestämt uttalande kan icke göras. För närvarande framställes icke något betalningsanspråk mot Tyskland i detta sammanhang. Medel böra dock reserveras till dess ärendet blivit slutgiltigt utrett.

Motioner.

I motionerna I: 497 och II: 583 utsäges, att det syntes böra övervägas, om verkligen den ersättning staten krävde för återställande av rövat guld skulle ensidigt tagas av tyskmedlen. Detta skulle innebära, att icke hela det svenska samhället utan blott en liten grupp därav, nämligen fordringsägarna på Tyskland finge bekosta den tyska åtgärden att betala med rövat guld, en åtgärd för vilken dessa fordringsägare icke rimligen kunde lastas.

5. De svenska försäkringsbolagens fordringsanspråk.

Departementschefen anför i propositionen:

Svenska försäkringsbolags riksförbund har hemställt att frågan om clearing av svenska och tyska försäkringsbolags ömsesidiga fordringar på

grund av återförsäkringsavtal upptages till behandling och lösning i samband med proposition om tyskmedlens fördelning.

Det synes icke vara påkallat att här framlägga förslag till en detaljerad lösning av detta särskilda spörsmål. Jag föreslår därför, att det uppdrages åt Kungl. Maj:t att sedan de allmänna riktlinjerna för tvångsclearingen med Tyskland blivit fastställda utfärda erforderliga anvisningar, hur fordringar på grund av återförsäkringsaffärer skola regleras i den avsedda clearingen.

I *motionen* I: 499 hemställes, att det vid riksdagsbehandlingen av propositionen klart utsäges, att departementschefens förslag rörande de svensk-tyska återförsäkringsaffärerna skall avse frågan i hela dess vidd. Även spörsmålet om vilken omräkningskurs som skall tillämpas bör sålunda hållas öppet.

Särskilda villkor för erhållande av betalning.

1. Tidpunkten för fordringens uppkomst. Ränta och avkastning.

Departementschefen anför:

Tvångsclearingen avser väsentligen fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller hava sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. I några fall böra emellertid även fordringar, som uppkommit såsom omedelbar följd av sammanbrottet, beaktas. Hit hör statens fordringsanspråk på grund av underhåll och transport av tysk militär, i den mån anspråken avse kostnader efter den 1 maj 1945, och dit kan även hänföras kostnader för vård av vissa tyska patent.

Kommittén upptager i detta sammanhang även frågan om hur räntor, avkastning eller avgifter på grund av äldre avtal böra behandlas. Härvid kommer kommittén till det resultatet, att utdelning icke bör äga rum för tiden efter sammanbrottet, enär »här är fråga om belopp, för vilka fordringsrätt för svenskar uppstår genom att deras penningmedel, annan deras fasta eller lösa egendom, deras patenträtt, litterära rätt eller konstnärliga rätt brukas i Tyskland efter sammanbrottet». Sådana fordringar böra enligt kommittén täckas genom den avkastning, det tyska näringslivet ger efter ockupationen. Till dessa fordringar hänför kommittén även Svenska tändsticksaktiebolagets ersättningskrav för utebliven andel i det tyska tändsticksmonopolets framtida vinst. Kommittén förordar, att räntor för tiden efter sammanbrottet, som utbetalats på grund av särskilda Kungl. Maj:ts medgivanden, avräknas vid den slutliga utdelningen. I ett fall anser kommittén, att ränteanspråk i clearingen icke ens bör beaktas för tiden före sammanbrottet. Det gäller ränta å obligationer i de fall ränta transfererats.

Jag ansluter mig till kommitténs förslag med den ändringen, att jag icke anser, att redan utbetalade räntor böra avräknas. Mot kommitténs förslag i denna del har från flera håll vägande anmärkningar framställts.

2. Tidpunkten för fordrans övergång. Ocertifierade finansiella fordringsanspråk. Frågan om icke förmånsberättigade fordringars konkurrens.

Departementschefen anför:

Den av kommittén föreslagna regeln, att fordring för att beaktas skall hava varit i svensk hand den 1 maj 1945 — med undantag för kommersiella fordringar — anser jag lämplig. Jag har förut i samband med frågan om bestämningen av personkretsens omfattning utvecklat mina synpunkter på regelns betydelse för naturaliserade svenskers fordringsanspråk.

Kommittén förordar, att ocertifierade finansiella fordringsanspråk skola likställas med certifierade. Jag kan icke biträda kommitténs förslag här om och finner kommitténs argumentering icke vara helt övertygande. Enligt kungörelsen den 5 oktober 1934 skulle de i rikslåne- och privatskuldavtalen avsedda fordringsanspråken endast kunna delta i **clearingen** om certifikat å fordringen blivit utfärdad. Det finns icke något vägande skäl att helt eftergiva detta krav. Mot dem, som enligt förordningens bestämmelser erhållit certifikat, skulle det uppenbart vara obilligt, men härtill kommer som ett väsentligt skäl, att upprätthållande av principen, att endast certifierade finansiella fordringar beaktas, ger ett tjänligt medel att förhindra spekulationsvinster genom tvångsclearingen. I vissa fall har emellertid certifiering icke varit möjlig på grund av omständigheter, som icke rimligen böra förhindra anspråkets tillgodoseende. Jag vill därför föreslå, att ocertifierade finansiella fordringsanspråk icke beaktas i andra fall, än då särskilda omständigheter därtill föranleda.

I likhet med kommittén föreslår jag, att utdelning medges för fordran, som efter att ha varit i svensk hand omedelbart före sammanbrottet där efter växlat innehavare. Förutsättning är givetvis, att anspråket framställs av svensk medborgare (med undantag för kommersiella fordringar).

Jag ansluter mig även till kommitténs förslag, att samtliga oprioriterade fordringar få konkurrera jämsides med varandra. Utdelningsprocenten bör alltså icke variera efter fordringens art, dess kursvärde vid viss tidpunkt eller ställas i relation till det belopp, för vilket fordringen förvärvats. Det vore visserligen önskvärt, att spekulationsvinster mera effektivt kunde förhindras särskilt i de fall, då fordringen förvärvats mot en ringa ersättning, men starka praktiska skäl tala dock för att detta icke sker genom variationer i utdelningsprocenten. Om ocertifierade fordringar på sätt jag nu föreslagit icke utan särskilda skäl beaktas, har möjligheten att göra spekulationsvinster genom clearingen försvårats. Fall, som kunna tänkas vara skenöverlåtelse och kapitalflykt, böra givetvis noggrant undersökas, innan beslut om utdelning sker.

3. Galdenärens solvens.

Departementschefen anför:

Regeln att galdenären skall ha varit solvent vid den tid, clearingen avser, framgår, som förut nämnts, av clearinggrunden. Därav följer även, att om

det kan visas, att gäldenären vid ifrågavarande tid (tiden före den 1 maj 1945) var solvent då fordringen förföll till betalning, skall anspråket från nu förevarande synpunkt godkännas. Är det utrett att gäldenären vid den ifrågavarande tidpunkten var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. I flera fall läser det bliva nödvändigt att utgå från vad som med hänsyn till omständigheterna kan anses vara antagligt, utan att full bevisning kan åstadkommas i den ena eller den andra riktningen. Kommittén uppställer därför vissa allmänna presumtioner, som dock med nödvändighet måste bli schematiska. Det synes icke vara påkallat att på förhand och generellt binda det organ, som har att besluta om utdelningen vid dylika presumtioner. Det bör i stället ankomma på myndigheten att själv bedöma, vad som i givna fall eller grupper av fall kan vara antagligt. Uppenbart är dock, att den tyska staten, de tyska delstaterna och de tyska kommunerna skola antagas vid ifrågavarande tidpunkt hava varit solventa.

4. Kravet att fordringen skall vara förfallen till betalning. Avstående av fordran.

Departementschefen anför:

Den av kommittén förebragta utredningen visar, att hinder icke möter att anse samtliga fordringar från tiden före den 1 maj 1945 mot Tyskland vara till betalning förfallna. Ett sådant betraktelsesätt är också naturligt med hänsyn till det långa dröjsmålet med betalning och de omständigheter, som föranlett uraktlåtenheten. Avräkning kan därför äga rum å sådana fordringars kapitalbelopp oberoende av den utsatta förfallodagen.

I övrigt är beträffande de särskilda villkoren endast att tillägga, att enligt clearinglagens föreskrift borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit.

Kvittning och specialexekution.

Departementschefen anför:

a. Kvittning.

Kvittning i civilrättslig mening bör vid tvångsclearing vara tillåten efter samma grunder, som hittills gällt enligt 9 § kungl. kungörelsen den 28 augusti 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet. Kommittén uttalar den mening, att staten bör iakttaga återhållsamhet vid begagnande av sina möjligheter till kvittning. Jag är av samma uppfattning och förordar, att staten inte ens gör det i det av kommittén föreslagna undantagsfallet, det rövade guld. Som jag strax närmare skall utveckla, bör emellertid statens fordran på grund av utlämnat guld i stället utgå med förmånsrätt. Anspråket kommer därför — ehuru på annan grund än den av kommittén föreslagna — att ändock fullt tillgodoses.

b. Specialexekution.

Panthavare bör ha rätt att för täckande av sin fordran i första hand hålla sig till panten.

Mot kommitténs förslag, att provisionsfordringar liksom hittills kunna täckas därigenom, att borgenären tillgodogör sig vederlag ur den betalning, som hans svenska kunder erlagt, har jag icke något att erinra.

Kommittén avvisar vad kommittén kallar en utvidgad specialexekution, d. v. s. att den borgenär, vars tyske gäldenär har tillgångar här i landet, tillåtes att i första hand tillgodose sina anspråk ur dessa tillgångar. Kommitténs ståndpunkt torde i första hand vara betingad därav att en annan ordning enligt kommitténs uppfattning skulle leda till ytterst ojämna resultat vid utdelningen: de borgenärer, vars gäldenärer av en eller annan orsak ha tillgångar här i landet, skulle få full eller mycket god utdelning, medan andra borgenärer skulle bliva i motsvarande mån missgynnade. Flyktkapitalbyrån har vid sitt avvecklingsarbete — i överensstämmelse med praxis under tidigare clearingförfarande — följt den av kommittén nu förordade linjen, och det torde redan av tekniska skäl vara svårt att övergå till en annan ståndpunkt. Emellertid kan mot den hittills tillämpade ordningen, vilken i det hela lämnats utan erinran i remissvaren, invändas att det i vissa fall skulle te sig obilligt för den tyske gäldenären att, medan hans tillgångar här likvideras och likviden inbetalas till clearingen, hans skulder, åtminstone i viss utsträckning, komma att kvarstå obetalda. I betraktande av den kvittningspraxis, som flyktkapitalbyrån vid sin likvidation tillämpat, torde visserligen dessa fall icke vara talrika, men det är icke desto mindre lämpligt att det närmare undersökes i vilken mån jämkningar i hittillsvarande ordning böra ske, varefter det bör ankomma på Kungl. Maj:t att fatta det beslut som må finnas påkallat.

Förmånsrätter.

Departementschefen anför:

Såsom kommittén riktigt framhåller givas icke några juridiska bestämmelser, som reglera den ordning, i vilken anspråken böra beaktas. Det framgår av kommitténs utredning, att vissa fordringsanspråk böra tilläggas förmånsrätt. Under sådana förhållanden ankommer det på statsmakterna att besluta, i vilka fall så bör ske.

1. Vissa statliga fordringsanspråk, som böra utgå med förmånsrätt.

Innan jag går in på de av kommittén dryftade fallen, vill jag föreslå, att vissa statliga fordringsanspråk erhålla utdelning före andra fordringar.

Statens anspråk på grund av det belopp, 150 miljoner kronor, som Sverige i överensstämmelse med Washingtonuppgörelsen ställt till det tyska folkhushållets förfogande, bör i första hand tillerkännas förmånsrätt. En närmare motivering härför lär vara överflödig. I andra hand bör komma statens fordran på ersättning för den till Belgien utlämnade guldkvantiteten.

Fordringen uppgår till omkring 28,9 miljoner kronor. Det är uppenbart, att staten icke kan åtnöjas med en partiell täckning av en fordran, som uppkommit på det sätt förut omtalats. Den tyska riksbanken levererade under den nazistiska regimen i strid mot given utfästelse en guldmängd, som den svenska riksbanken omedelbart skulle avvisat som likvid, om banken känt till det sätt, på vilket Tyskland åtkommit guld. Guldleveransen ingick i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearing. Sverige har i Washingtonuppgårelsen förpliktat sig att utlämna ifrågasvarande guldmängd till dess rätte ägare. Sedan utlämnande numera skett, bör staten för sin fordran på ersättning i clearing erhålla utdelning såsom förmånsberättigad fordran, d. v. s. med fullt belopp. Med förmånsrätt böra vidare utgå statens fordringar mot det tyska riket för kostnader, som åsamkats den svenska staten i samband med den tyska evakueringen av Norge och för internering av tysk militärpersonal. Därest det skulle befinnas, att den guldmängd av holländskt ursprung, som under kriget av Tyskland levererades till Sverige, måste anses vara »rövat» guld och därför böra utlämnas till Holland, bör det därav följande fordringsanspråket tillgodoses med förmånsrätt.

2. Övriga förmånsrätter.

Kommittén föreslår, att följande fordringsanspråk utgå med förmånsrätt 1) kommersiella fordringar, 2) löner, vissa pensioner och livräntor, 3) skadeståndskrav på grund av dödsfall eller kroppsskador, orsakade av tyska neutralitetskränkningar, samt 4) å svenska kronor lydande s. k. fudingbonds.

a. Kommersiella fordringar. Kommitténs skäl för att kommersiella fordringar böra utgå med förmånsrätt äro beaktansvärda. De kommersiella fordringarna skulle enligt clearingavtalet, som naturligt är, gäldas till sina kapitalbelopp, medan avtalen beträffande de finansiella fordringarna i huvudsak endast gällde överförande av räntan. Det har i några remissyttranden ifrågasatts, om alla kommersiella fordringar (före sammanbrottet) borde utgå med förmånsrätt. Den exportör, menar man, som strax före sammanbrottet exporterade varor till Tyskland utan att begära förskotts betalning tog en icke obetydlig risk, som han även borde få vidkännas. Det torde dock vara svårt och, med hänsyn till de belopp det gäller, föga givande att göra skillnad mellan sådan export, som på grund av avtal eller andra omständigheter icke utan vidare kunde avbrytas, och andra fall. Att statliga kommersiella fordringar i likhet med övriga skola tillerkännas förmånsrätt är självfallet.

b. Löner, pensioner och livräntor. Kommittén föreslår, att lönefordringar för tiden från den 1 oktober 1944 till den 1 oktober 1945 skola utgå med förmånsrätt, varvid dock förmånsrätt icke skulle medgivas för högre belopp än 20 000 kronor för år. Lönefordringar för tiden efter den 1 oktober 1945 böra enligt kommittén icke ens beaktas såsom oprioriterade fordringar. Som skäl för att lönefordringar skola behandlas med förmånsrätt anför kommittén, att vissa lönefordringar under clearingavtalens tid behandlades som

kommersiella fordringar, och kommittén anser, att praktiska skäl tala för att alla lönefordringar likställas. Tidsbegränsningen har kommittén kommit fram till dels genom att (beträffande utgångspunkten) presumera gäldenärens insolvens i de fall, lön icke betalats före den 1 oktober 1944 och dels genom att (beträffande slutpunkten) anse samtliga löneavtal upphävida genom det tyska sammanbrottet men samtidigt tillerkänna den anställde lön under skäligen uppsägningstid.

Beträffande pensioner utgår kommittén från att pension är intjänt lön och att pension följaktligen utgör en arbetsgivares skuld till den anställde. Kommittén föreslår därför, att krav på pension skulle beaktas även i vad det avser tiden efter den 1 maj 1945. Pensions- och livräntekraven skulle tillgodoses på det sättet, att de kapitaliserades (efter ett maximalt pensionsunderlag om 12 000 kronor för år) och för beloppet skulle livräntor i svenska försäkringsbolag inköpas. Beloppen skulle av sociala skäl utgå med förmånsrätt. Kommitténs förslag gäller emellertid endast pensioner och livräntor på grund av anställning (såväl egen pension som familjepension). Pension eller livränta på grund av försäkringsavtal anser kommittén icke kunna medgivas förmånsrätt av den anledningen, att dylika pensioner icke äro innehållen lön och att ett medgivande av förmånsrätt därför skulle föra för långt. Då skulle nämligen enligt kommittén även den, som insatt pengar på sparkasseräkning för framtida behov, kunna göra anspråk på förmånsrätt. Sådana pensioner böra dock såsom oprioriterade fordringar erhålla utdelning.

De av kommittén förordade förmånsrätterna för löne- och pensionsfordringar motiveras av sociala skäl. Som det ankommer på statsmakterna att bestämma den ordning, i vilken fordringsanspråken skola tillgodoses, finner jag det vara riktigt att härvid även sociala synpunkter vinna beaktande. Men om vissa fordringsanspråk av sådan anledning skola tillerkännas förmånsrätt, måste uppenbarligen anspråken maximeras och underkastas uppmärksam granskning.

Kommittén har också föreslagit viss maximering. Det har mot kommitténs förslag i detta hänseende i några av remissvaren anmärkts, att de av kommittén föreslagna beloppen skulle vara alltför höga. Jag finner, att frågan om de lämpliga maximibeloppen bör ytterligare övervägas och föreslår därför, att det överlämnas till Kungl. Maj:t att fastställa de maximerade beloppen.

Lämpligheten av att pensioner och livräntor kapitaliseras har jämväl ifrågasatts. Det är riktigt, att ur strikt clearingsynpunkt invändningar kunna göras mot ett dylikt förfaringsätt. Såsom flyktkapitalbyrån framhåller, är det emellertid av sociala skäl önskvärt, att de ifrågavarande fordringsägarna beredas en tryggad ställning. Kommittén har till stöd för sin ståndpunkt framhållit önskvärdheten av att clearingförfarandet icke drager ut på tiden. Även detta skäl är beaktansvärt. Jag ansluter mig alltså till kommitténs förslag.

Kommittén föreslår såväl beträffande löne- som beträffande livränteford-

ringar på grund av tjänst, att, i den mån fordringarna överstiga de maximerade belopp, som skola utgå med förmånsrätt, återstoden bör ingå bland oprioriterade fordringar. Detta innebär beträffande pensioner och livräntor på grund av tjänst, att bland oprioriterade fordringar böra upptagas efter den 1 oktober 1944 förfallna belopp och kapitaliserat värde av icke förfallna belopp, allt i den mån beloppen ligga över de fastställda maximibeloppen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Jag biträder alltså kommitténs förslag om förmånsrätt för lönefordringar samt för pensions- och livräntefordringar, som utgå på grund av tjänst, och föreslår, att det överlämnas till Kungl. Maj:t att slutgiltigt fastställa maximibeloppen.

Mot kommitténs förslag, att även sådana pensions- och livräntefordringar, som uppkommit på grund av försäkringsavtal, kapitaliseras och utgå i form av livräntor men behandlas som oprioriterade fordringar, har jag i och för sig icke något att erinra. Vissa pensioner och livräntor på grund av försäkringsavtal synas dock i fråga om förmånsrätt böra jämsställas med pensioner och livräntor på grund av tjänst. I flera fall utgöras de av en kombination av pension på grund av tjänst och försäkring. I andra fall tala sociala skäl för ett jämsställande. Jag föreslår därför, att det prövande organet skall i enlighet med givna bestämmelser i organets blivande instruktion hava möjlighet att likställa vissa pensioner och livräntor på grund av försäkringsavtal med pensioner och livräntor på grund av tjänst.

Jag vill slutligen understryka vikten av att löne- och pensionsanspråken noga prövas. De anmälda fordringarnas sammanlagda belopp är betydande. I detta sammanhang vill jag föreslå, att ett undantag göres från de förut angivna reglerna. Om lön, pension eller livränta utgår på grund av att vederbörande under kriget bedrivit tysk propaganda, exempelvis i radio eller i pressen, eller haft anställning i vissa nazistiska organisationer såsom S.A., S.S. och Waffen S.S., eller eljest haft sådan befattning med den tyska krigföringen, som måste anses vara av särskilt stötande beskaffenhet, bör anspråket icke beaktas.

c. Skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personskador, som orsakats genom tyska neutralitetskränkningar.

Kommittén förordar, att här oförmålda krav utgå med förmånsrätt och att, i den mån skadeståndet utgår med periodiska prestationer, kapitalisering och utbetalning sker på samma sätt som beträffande pensioner. Jag har icke något att erinra mot kommitténs förslag. Kommittén dryftar icke heller i detta sammanhang de bevisningssvårigheter, som äro förbundna med prövningen av skadeståndskrav. Emellertid kunna dessa bliva särskilt framträdande, när det gäller exempelvis krigsförlisningar eller nedskjutning av flygplan. Vid prövningen av dylika krav läser det i några fall bliva nödvändigt att grunda beslutet om utdelning på vad som kan anses vara sannolikt med hänsyn till omständigheterna.

d. Funding bonds. Under åren 1935—1938 utlämnades s. k. funding bonds i stället för kontant betalning över clearingens såsom likvid för avkastning å

certifierade fordringar. Större delen av funding bonds blevo inlösta före sammanbrottet till en kurs av omkring 50 %. Kommittén föreslår, att återstoden erhåller utdelning med förmånsrätt, som dock endast skulle avse hälften av det nominella beloppet och endast sådana funding bonds, som lyda å svenska kronor. Överskjutande del av beloppet skulle därefter över huvud icke beaktas vid clearingen. Jag biträder kommitténs förslag.

Jag föreslår alltså, att följande fordringar tillerkännas förmånsrätt i nu nämnd ordning vid utdelning av de tyska medlen: 1) vissa av statens fordringar, i enlighet med vad förut föreslagits, 2) kommersiella fordringar, 3) löne-, pensions- och livräntefordringar enligt vad förut sagts, 4) vissa skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar samt 5) fordringar på grund av s. k. funding bonds lydande å svenska kronor till 50 % av det nominella beloppet.

Omräkningskurser.

Kommittén.

Kommittén föreslår, att fordringar i främmande valutor, vilka icke blivit föremål för devalvering — kommittén nämner svenska kronor, amerikanska dollar, engelska pund, holländska floriner och schweiziska francs — betalas fullt efter den å betalningsdagen gällande kursen. Fordringar i valutor, som fallit i värde (tyska mark, italienska lire, zloty och franska francs) betalas efter kursen å den dag, som fastställes såsom tvångsclearingsdag, jämte ett tillägg, motsvarande 25—50 % av kursfallet mellan förfalldagen och tvångsclearingsdagen.

Kommittén föreslår, att omräkningskursen för fordringar, som lyda å riksmark, fastställes till 1:68 kronor för en riksmark, såvitt gäller kommersiella och andra med förmånsrätt utgående fordringar och till 30 öre för en riksmark beträffande andra fordringar. Icke förmånsberättigade fordringar å lön, pension och livränta böra dock enligt kommitténs mening omräknas efter samma kurs som förmånsberättigade sådana fordringar.

Kommittén motiverar sin ståndpunkt beträffande de förmånsberättigade fordringarna med att tyska kommersiella fordringar å svenska rättssubjekt även efter sammanbrottet indrivits efter denna kurs och framhåller »dessutom starka rättviseskäl» — »särskilt att de svenska borgenärerna icke böra bliva lidande av att den svenska statsmakten inställde clearingen». Beträffande övriga fordringar, som föreslås utgå med förmånsrätt, erinrar kommittén, att fråga blott är om vissa löne-, pensions- och livräntebelopp i riksmark. Enär bland kommersiella fordringar finnas vissa lönefordringar, och pensioner och livräntor tidigare reglerats över clearingen vid sidan av clearingsavtalet men till clearingkurs, finner kommittén icke anledning att beträffande dessa fordringar frågå clearingkursen.

Beträffande kursen å oprioriterade riksmarksfordringar uttalar kommittén, att en ungefärlig dagskurs av riksmark vid en värdering med stöd av den tyska valutareformen (efter en dollarkurs av kronor 3:60 för en dol-

lar) kan fastställas till 11 öre för en riksmark. Kommittén föreslår med hänsyn till att så lång tid förflutit mellan fordringarnas förfallodag och betalningsdagen, under vilken tid riksmarken starkt fallit i värde, ett tillägg till nyssnämnda kurs med 19 öre per riksmark. De oprioriterade fordringarna i riksmark skulle sålunda beräknas efter en kurs av 30 öre för en riksmark.

Slutligen föreslår kommittén, att vid betalningsförbindelser förekommande guldklausuler endast böra beaktas i fråga om fordringar, som uppstått i den internationella post- och telegramtrafiken.

Departementschefen.

I propositionen anför departementschefen följande.

Då en enhetlig kursbestämning är i hög grad önskvärd, föreslår jag, att fordringar, som äro uttryckta i andra utländska myntslag än tyska riksmark, betalas efter den kurs, som gäller å clearingdagen, d. v. s. den dag, då Kungl. Maj:t utfärdar förordnande om tvångsclearing med Tyskland. Kommitténs förslag, att förfallna fordringar i myntslag, som fallit i värde, skulle betalas efter kursen å betalningsdagen jämte ett tillägg motsvarande 25 eller 50 % av kursfallet mellan fordringens förfallodag och betalningsdagen, har i några av remissvaren blivit föremål för befogade erinringar. Jag vill därför föreslå, att dylikt tillägg icke göres.

Fastställande av omräkningskurs å riksmark erbjuder betydande svårigheter, något som också framhållits både av kommittén och i samtliga yttranden över kommitténs förslag. Den av kommittén föreslagna kursen å riksmark, kronor 1:68, för prioriterade fordringar, synes dock vara alltför hög i jämförelse med den kurs, som bör fastställas för övriga i riksmark uttryckta fordringar. Det är över huvud icke övertygande visat, att prioriterade fordringar böra betalas efter högre kurs än oprioriterade. Beträffande en kategori av de prioriterade fordringsanspråken kunna dock bärande skäl anföras för en förmånligare kursbestämning. Vid den av kommittén omnämnda, i juni 1948 företagna reformen av penningväsendet i den amerikanska, engelska och franska zonen i Tyskland ha fastställts olika kurser för utbyte mellan den gamla myntenheten, riksmarken, och den nya, den tyska marken. Löner, som skola betalas för tiden efter penningreformen men på grund av äldre kontrakt, skola enligt den nya ordningen beräknas efter en kurs av en tysk mark för en riksmark. På grund av sociala skäl och med anknytning till den nyss nämnda utbytesrelationen finner jag skäligt, att samtliga löne-, pensions- och livräntefordringar, som äro uttryckta i riksmark, omräknas på det sättet, att en riksmark anses motsvara en tysk mark och att den tyska markens kurs å clearingdagen blir bestämmande för omräkningen i svenska kronor. Beträffande övriga prioriterade fordringar synes icke tillräckliga skäl kunna anföras för att en högre kurs skulle tillämpas vid omräkningen än den, som fastställs för de oprioriterade fordringarna.

Att fastställa en rimlig kurs vid omräkning av riksmark i svenska kronor möter, som förut nämnts, mycket stora vanskligheter. Vid frågans bedö-

mande böra följande omständigheter beaktas. De i riksmark uttryckta fordringsanspråken ha tillkommit under tiden före det tyska sammanbrottet och ha icke kunnat gäldas på grund av de hinder för överföring, som uppställts på tysk sida. Med anledning av det tyska sammanbrottet spärrades clearingmedlen, och utbetalningar till svenska borgenärer upphörde (med i detta sammanhang betydelselösa undantag). Å ena sidan är det icke möjligt att helt se bort från den högst betydande värdeförsämring, som riksmarken undergått efter sammanbrottet. En del av denna värdeförsämring måste ägarna av markfordringar få vidkännas. Å andra sidan synes det med hänsyn till de föreliggande omständigheterna vara mindre rimligt, om de skulle få vidkännas hela värdeförsämringen. Med beaktande av anförda omständigheter har en omräkningskurs av 30 öre för en riksmark ansetts utgöra en godtagbar norm. Såsom Bankföreningen framhåller, finnes emellertid åtskilliga typer av fordringsanspråk, som före sammanbrottet betalades med särskilda kategorier av riksmark (handelsmark etc). Flera av dessa markkategorier hade redan före sammanbrottet en lägre kurs än 30 öre för en riksmark. Med avseende på dessa fordringsanspråk bör omräkningskursen i tvångsclearingen bestämmas till den kurs, som för dessa kategorier av mark angivits vid sista noteringen före sammanbrottet.

Jag föreslår alltså, att beträffande löne-, pensions- och livräntefordringar (såväl prioriterade som oprioriterade) omräkningskursen bestämmas till 1 tysk mark för 1 riksmark och att den tyska markens kurs å clearingdagen användes vid omräkningen till svenska kronor. I övrigt bör en tysk riksmark vid omräkningen anses motsvara 30 öre, såvida fråga icke är om särskilda kategorier av mark, som före sammanbrottet noterades till lägre värde än 30 öre. I sistnämnda fall bör sista noteringen före sammanbrottet vara bestämmande för omräkningskursen.

Vad slutligen angår omräkningskursen för i guldmark eller viktsenheter fint guld uttryckta fordringar biträder jag helt kommitténs förslag. Jag föreslår alltså, att dylika klausuler i allmänhet icke beaktas. Däremot bör, såsom kommittén föreslagit, guld klausulen beaktas i samband med fordringar, som uppkommit till följd av den internationella post- och telegraftrafiken. Dylika fordringar äro uttryckta i guldfrancs och guld klausulen utgör i detta sammanhang en grundval för ett avräkningsförfarande.

Frågan om tillgodoseende av tysklandssvenskarnas anspråk. Ömmande fall (svenska och tyska).

Departementschefen anför:

a. Tysklandssvenska anspråk, som icke kunna göras gällande i clearingen.

På grund av clearinglagens föreskrift, att tvångsclearing endast avser fordringsanspråk, kan i allmänhet utdelning genom clearingen icke ske för tillgodoseende av anspråk på ersättning för egendom, som i Tyskland förstörts till följd av direkta krigshändelser (luftanfall, luftvärnseld eller ar-

tilleribeskjutning). Såvida icke tyskt åtagande att utgiva ersättning till dylika skador kan visas, finnes icke någon rättslig grund för ett fordringsanspråk i dylika fall. Stora delar av tysklandssvenskarnas anspråk komma därför att lämnas utanför clearingen. Tysklandssvenskarna ha emellertid lidit betydande förluster genom kriget och flera av dem befinna sig i ett nödställt läge. Det är av flera skäl angeläget att bispringa dem. Kommittén har för sin del föreslagit, att man nu skulle vidtaga en liknande anordning, som då ersättning gavs åt svenskar för förlorad egendom i Balticum. Under åberopande av den då vidtagna åtgärden föreslår kommittén, att av de medel, som vid den blivande utdelningen må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, avstås till förmån för tysklandssvenskarna högst 2 miljoner kronor. Enligt kommittén skulle i första hand sådana tysklands-svenskar tillgodoses, som lidit förluster i Tyskland och erhållit ingen eller ringa utdelning i clearingen.

Den av kommittén förordade utvägen är beaktansvärd. Emellertid är det av kommittén föreslagna beloppet knappast tillräckligt. Det är visserligen icke möjligt att med någon säkerhet avgöra, vilka belopp som kunna erfordras för att tillgodose de mest trängande hjälpbehoven, och det rådande finansiella läget möjliggör tyvärr icke heller en mycket vidsträckt hjälpverksamhet, men det av kommittén föreslagna beloppet är dock med säkerhet alltför knappt och bör avsevärt höjas. Jag har funnit det möjligt att föreslå, att till hjälpåtgärder för de av kriget drabbade tysklandssvenskarna avsättes ett belopp av 6 miljoner kronor. Denna summa erhålles genom att staten till förmån för tysklandssvenskarna avstår dels ett belopp om 2 miljoner kronor av den utdelning, som i clearingen må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, och dels ett belopp av sammanlagt 4 miljoner kronor att utgå av den utdelning, som i clearingen tillkommer försvarets civilförvaltning på grund av kostnader för tyska militärinternerade och som enligt det föregående skall utgå med förmånsrätt. Jag vill därför föreslå, att en summa av 6 miljoner kronor på nämnda sätt ställes till förfogande för stöd åt de av kriget drabbade tysklandssvenskarna. Medlen böra förvaltas av en särskilt utsedd nämnd. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om nämndens sammansättning, utse dess ledamöter och utfärda instruktion. Kostnaderna för nämndens verksamhet skola utgå ur de avsatta medlen. Nämnden bör äga att utdela medlen såväl till här i riket bosatta förutvarande tysklandssvenskar som till svenskar bosatta i Tyskland och jämväl till svenska institutioner i Tyskland (exempelvis till den svenska församlingen i Berlin).

b. Ömmande fall (svenska och tyska).

Såsom av det föregående framgått, har kommittén föreslagit, att i undantagsfall dispens må beviljas av Kungl. Maj:t från de av kommittén uppställda reglerna för bestämmande av personkretsens omfattning och innehav av utdelningsberättigad fordran. Kommittén har dessutom föreslagit, att såväl i dessa fall som beträffande ömmande fall i övrigt ett tillgodose-

ende skulle ske inom clearingens ram på det sättet, att vid utdelningen uppkommet restbelopp ställdes till förfogande för sådant ändamål. Kommittén framhåller, att det icke är tekniskt möjligt att anordna en sådan utdelning för oprioriterade fordringar, att samtliga medel tagas i anspråk. Utdelningsprocenten bör nämligen vara ett lätthanterligt tal och tilltagas något i underkant. Härigenom uppkommer ett restbelopp, som kan beräknas vara för litet för att medge ny allmän utdelning. Restbeloppet har dock av kommittén uppskattats till icke mindre än 12 miljoner kronor.

I likhet med kommittén anser jag, att såväl svenska som tyska ömmande fall, som kunna tillgodoses inom clearingens ram, böra på särskilt sätt beaktas och att härvid möjlighet till undantag från uppställda regler bör givas. Det bör överlåtas till Kungl. Maj:t att fastställa normerna för dylika falls behandling och att besluta, hur utdelning i dylikt sammanhang bör ske. En allmän utdelningsprocent, som skulle lämna en så stor rest som 12 miljoner kronor, måste jag dock anse vara mindre lämpligt avvägd.

Motioner.

I motionerna I: 497 och II: 583 hemställes på denna punkt, att möjlighet hålles öppen för att det till hjälpåtgärder för tysklandssvenskar föreslagna beloppet å 6 miljoner kronor kan ökas, därest behov därav framdeles skulle uppstå, att detta belopp i sin helhet avses för direkta hjälpåtgärder och alltså icke även för bestridande av den föreslagna nämndens kostnader, att tillräckliga medel avdelas för ömmande fall, samt att administrationsavgifter icke få uttagas av dessa båda kategorier. I motiveringen anför motionärerna vidare, att skäl syntes föreligga att giva begreppet tysklandssvenskar en sådan tolkning att däri inräknades jämväl svenskfödda personer, som bott i Tyskland under längre tid, även om de förlorat sitt svenska medborgarskap.

I motionerna I: 496 och II: 585 hemställes, att riksdagen måtte besluta att anvisa, dels till hjälpåtgärder för de av kriget drabbade tysklandssvenskarna ett belopp av 10 miljoner kronor, dels ock för ömmande fall ett belopp av 12 miljoner kronor.

Kostnaderna för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna.

Kommittén föreslår, att vid utdelningen en särskild, i procent av utdelat belopp beräknad avgift uttages. Procentsatsen bör så avvägas, att kostnaderna för restitutionsnämnden, flyktkapitalbyrån, tyskmedelskommittén och blivande kostnader för utdelningsförfarandet täckas.

Departementschefen biträder kommitténs förslag under tilläggande, att avgiften bör fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av fördelningsorganet.

Utdelningsförfarandet.

Departementschefen anför:

Kommittén föreslår, att för prövningen av betalningsanspråk och omhändertagande av utdelningen antingen ett särskilt statsorgan inrättas eller att någon av de myndigheter, som i stor utsträckning sysslat med affärsförbindelser mellan Sverige och Tyskland, anlitas. I det senare fallet förordar kommittén clearingnämnden, medan fullmäktige i riksbanken föreslå flyktkapitalbyrån.

Starka skäl tala för att ett särskilt fristående statsorgan inrättas. Jag vill därför föreslå, att för ändamålet en särskild nämnd tillsättes. Nämnden bör bestå av tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en bör besitta beprövad och kvalificerad erfarenhet i domarvärv. Av praktiska skäl böra nämndens avgöranden vara slutgiltiga. Besvärsmätt bör alltså icke medgivas. Instruktion för nämnden bör utfärdas av Kungl. Maj:t. Den första utdelningen bör ske så snabbt som möjligt och bör i främsta rummet avse fordringsanspråk, som skola tillgodoses av sociala skäl. Jag har icke funnit det görkligt att här meddela en utdelningskalkyl, som på grund av många ovissa omständigheter måste bli i hög grad approximativ. Såvitt nu företagna undersökningar visa, skulle den allmänna utdelningsprocenten bli omkring 20 % eller något mindre. Det finnes dock icke någon möjlighet att göra ett bestämt uttalande om vad som kan bli det slutliga resultatet.

Sammanfattning av propositionens förslag.

De huvudsakliga riktlinjerna för fördelningen av de tyska tillgångarna i riket sammanfattas av *departementschefen* på följande sätt.

1) Den planerade tvångsclearingen med Tyskland bör äga rum utan uppskov och genomföras med stöd av gällande clearinglagstiftning. Inom ramen för clearinglagens bestämmelser avgöres, vilka fordringsanspråk som i clearingen skola beaktas och i vilken ordning anspråken skola tillgodoses.

2) Personkretsen å borgenärssidan bestämmes på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt, dock icke sådana, som äro bosatta i Tyskland. Härutöver uppställles villkoret, att fordringen för att beaktas skall ha varit på svensk hand den 1 maj 1945, d. v. s. den antagna dagen för det definitiva tyska sammanbrottet. Allmänt undantag från dessa regler utgöra de kommersiella fordringar, som avses i clearingavtalet den 14 december 1940. I övrigt uppdrages åt Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga dispensföreskrifter.

3) Till kategorien gäldenärer, vilkas skulder omfattas av tvångsclearingen, hänföres tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under andra världskriget varit bosatta i Tyskland men icke andra rättssubjekt. Med Tyskland avses det tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

4) Tvångsclearingen avser allenast fordringsanspråk. Alla arter av fordringsanspråk skola beaktas med undantag av svenska moderföretags investeringsfordringar å svenska dotterföretag i Tyskland. Vad de sistnämnda fordringsanspråken beträffar ankommer det å Kungl. Maj:t att efter hörande av fördelningsorganet besluta, huruvida och i vad mån denna typ av fordringar skall erhålla utdelning. Statens anspråk på ersättning av det tyska riket för en till Belgien av Sverige utlämnad guldquantitet, som den tyska riksbanken levererat till den svenska riksbanken, skall upptagas såsom fordringsanspråk i clearingen.

5) Tvångsclearingen avser väsentligen fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller ha sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. Räntor, avkastning eller avgifter på grund av avial erhålla icke utdelning i clearingen, i den mån de belöpa sig å tiden efter den 1 maj 1945. Om ränta å obligationer före nämnda dag transfererats från Tyskland, erhålles icke utdelning för räntor å samma obligationer.

6) Ocertyficerade finansiella fordringsanspråk beaktas icke i andra fall än då särskilda skäl därtill föreligga.

7) Om det kan visas, att gäldenären före den 1 maj 1945 var solvent, då fordringen förföll till betalning, skall anspråket från denna synpunkt godkännas. Är det utrett, att gäldenären vid ifrågavarande tidpunkt var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. Kan full bevisning rörande solvensen icke förebringas, ankommer det på fördelningsorganet att fatta beslut med hänsyn till omständigheterna. Det tyska riket, de tyska delstaterna och de tyska kommunerna skola antagas hava varit solventa intill den 1 maj 1945.

8) Samtliga fordringar på Tyskland från tiden före den 1 maj 1945 skola anses vara förfallna, oberoende av utsatt förfallodag. Hinder möter därför icke att avräkna utdelning å dylika fordringars kapitalbelopp.

9) Borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit.

10) Kvittning i civilrättslig mening är tillåten i tvångsclearingen efter samma grunder som hittills gällt enligt 9 § kungl. kungörelsen den 28 augusti 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet. Panthavare har rätt att i första hand hålla sig till panten. Provisionsfordringar kunna täckas därigenom, att borgenären tillgodogör sig beloppet ur den betalning, hans svenska kunder erlagt. Frågan om tysk gäldenär, vars egendom i Sverige likvideras, må äga rätt att av egendomen förnöja sina borgenärer bör undersökas. Det må därefter ankomma på Kungl. Maj:t att i frågan fatta det beslut, Kungl. Maj:t finner vara påkallat.

11) Följande fordringsanspråk böra utgå med förmånsrätt: a) Statens anspråk på ersättning för det belopp, 150 miljoner kronor, som Sverige i överensstämmelse med Washingtonuppgårelsen ställt till det tyska folkhushällets förfogande; b) Statens fordran på ersättning för den enligt Washingtonuppgårelsen till Belgien utlämnade guldquantiteten; c) Statens fordringsanspråk för kostnader för internering av tysk militärpersonal och för kostnader i samband med den tyska evakueringen av Norge; d) Kommersiella fordringar; e) Löner, pensioner och livräntor enligt vad som angivits; f)

Skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personskador, som orsakats av tyska neutralitetskränkningar; g) S. k. funding bonds lydande å svenska kronor till hälften av det nominella beloppet. Därest det befinnes, att den guldkvantitet av holländskt ursprung, som under kriget levererades av Tyskland till Sverige, måste anses vara »rövat» guld och därför utlämnas till Holland, bör det därav följande fordringsanspråket erhålla förmånsrätt. Medel böra reserveras i avvaktan på resultatet av pågående utredning.

12) Pensioner och livräntor skola erhålla utdelning å de till betalning förfallna beloppen. Återstoden skall kapitaliseras och för beloppet skola livräntor inköpas.

13) I andra utländska myntslag än tyska riksmark uttryckta fordringar skola omräknas i svenska kronor efter den kurs, som gäller å clearingdagen, d. v. s. den dag, då Kungl. Maj:t förordnar om tvångsclearing. I riksmark uttryckta fordringsanspråk skola beträffande löner, pensioner och livräntor omräknas på det sättet, att en riksmark anses motsvara en tysk mark, och värdet av en tysk mark skall beräknas efter den kurs, som gäller för dylika mark å clearingdagen. I övrigt skall en riksmark anses motsvara 30 öre. Fordringar, som före sammanbrottet betalades med någon av de kategorier av riksmark, vilka före den 1 maj 1945 noterades till lägre kurs än 30 öre för riksmark, skola dock omräknas efter den kurs, som sista noteringen före sammanbrottet utvisar för dylik markkategori.

14) Guldklausuler skola icke beaktas annat än beträffande post- och telegrafverkets i guldfrancs uttryckta fordringsanspråk.

15) För att möjliggöra hjälpåtgärder för svenskar, som under kriget varit bosatta i Tyskland, avstår staten *dels* två miljoner kronor av den utdelning, som i clearingens tillkommer krigsförsäkringsnämnden, *dels* ock sammanlagt fyra miljoner kronor av den utdelning, som tillkommer försvarets civilförvaltning på grund av statens kostnader för tyska militärinternerade. Medlen skola omhänderhavas och utdelas av en särskild nämnd, vars ledamöter utses av Kungl. Maj:t. Kostnaderna för nämndens verksamhet skola utgå ur de medel, som sålunda ställts till förfogande. Utdelning skall ske enligt av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion.

16) Sådana ömmande fall, som kunna tillgodoses inom clearinglagstiftningens ram, skola beaktas i enlighet med föreskrifter, som det ankommer å Kungl. Maj:t att utfärda.

17) Kostnaderna för flyktkapitalbyråns, restitutionsnämndens och tysk-medelskommitténs verksamhet och kostnaderna för det kommande utdelningsförfarandet uttagas genom en särskild, i procent av utdelat belopp räknad avgift. Denna avgift fastställs av Kungl. Maj:t efter förslag av fördelningsorganet.

18) Prövningen av betalningsanspråken och fördelningen skola ombeörjas av en för ändamålet inrättad nämnd, som skall bestå utav tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. En av nämndens ledamöter skall besitta beprövad och kvalificerad erfarenhet i domarvärv. Nämndens avgöranden äro slutgiltiga.

Utskottet.

Det tyska sammanbrottet under våren 1945 föranledde, att de mellan svenska och tyska regeringarna träffade betalningsöverenskommelserna icke längre kunde tillämpas. Med anledning härav förordnade Kungl. Maj:t den 6 april 1945, att de å clearingkontot i riksbanken innestående medlen skulle vara spärrade. Samtidigt förordnades att även betalning av andra än kommersiella skulder måste ske över clearingen. De tyska clearingmedlen ha sedan dess, med vissa undantag, varit och äro alltjämt spärrade. Clearingmedlen ha efter sammanbrottet ökat dels genom att tyska kommersiella och finansiella fordringar inbetalats till eller indrivits av clearingnämnden, dels ock genom att till dessa medel lagts vad som influtit genom den realisation av tyska tillgångar här i riket, som i enlighet med Washingtonuppgårelsen företagits med stöd av de år 1945 utfärdade s. k. kontroll- och administrationslagarna. Clearingmedlen beräknas, sedan realisationen av den härvarande tyska egendomen avslutats, komma att uppgå till omkring 365 miljoner kronor. Av dessa medel ha dock i enlighet med Washingtonuppgårelsen 150 miljoner kronor utbetalats till statskontoret för leveranser av livsmedel till det tyska folkhushållet.

Genom den nu förevarande propositionen framlägges förslag rörande fördelningen av de sålunda sammanbragta medlen. Enligt Washingtonuppgårelsen skulle tillgångarna — sedan ett belopp å 150 miljoner kronor ställts till förfogande för inköp av för det tyska folkhushållet viktiga varor — disponeras för betalning av svenska fordringar gentemot Tyskland. Det förfarande som nu avses är en av den svenska staten ensidigt vidtagen betalningsutjämning mellan svenska och tyska betalningsanspråk. Syftet är, såsom föredragande departementschefen framhållit, att skydda svenska intressen; medlet är tvångsclearing med stöd av 2 § clearinglagen.

Enligt detta lagrum äger Kungl. Maj:t, om ett clearingavtal, som slutits med främmande stat, icke kan tillämpas, förordna att den, som har fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel ej kan erhålla betalning, skall äga erhålla betalning av medel, som enligt 1 § clearinglagen insatts i svensk bank eller kassa. Såsom ett villkor för rätt att erhålla betalning skall dock gälla, att vederbörande för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin fordran som svarar mot uppbyggt belopp.

I likhet med föredragande departementschefen finner utskottet uppenbart, att de formella förutsättningarna för en tvångsclearing med Tyskland äro för handen. Clearingavtalet med Tyskland har sedan fem år tillbaka icke kunnat tillämpas. Hinder möter för de svenska borgenärerna att utfå betalning, och detta hinder har bl. a. sin orsak i det från tysk sida uppställda transferförbudet.

Även om vissa skäl — såsom framför allt den oklarhet som råder om i vilken ordning ersättning kan beredas tyskar, vilkas egendom blivit lik-

viderad — tala för att låta anstå med den ifrågasatta tvångsclearingen till dess mera normala förhållanden hunnit inträda i Tyskland, finner utskottet dock att en ytterligare förlängning av betalningsspärren skulle medföra så stora olägenheter för de svenska borgenärerna, att ett uppskov icke kan förordas. Man får härvid besinna, att många fordringsägare befinna sig i nödställd belägenhet. Möjligheterna att åvägabringa en tillfredsställande utredning om framställda anspråk försämras också ju längre tiden lider. Utskottet vill vidare erinra om att Washingtonuppgörelsen stadgar, att vederbörande tyska ägare skola erhålla ersättning i tysk valuta för den egendom som likvideras eller disponeras i Sverige i enlighet med uppgörelsen. De allierade makterna ha ock genom samma avtal förbundet sig att i sinom tid av Tyskland eller den blivande tyska regeringen kräva godkännande av bestämmelserna i överenskommelsen i den mån de beröra tysk egendom här i riket.

Genomförandet av den planerade betalningsutjämningen med stöd av gällande clearinglag förutsätter att icke andra anspråk än fordringar få beaktas. Vidare måste de särskilda villkoren i clearinglagen vara uppfyllda. I överensstämmelse med vad tyskmedelskommittén förordat föreslås nu i propositionen, att det inom ramen för clearinglagens bestämmelser skall avgöras, vilka fordringsanspråk som skola beaktas och i vilken ordning de skola tillgodoses.

Departementschefen påpekar, att det även under normala förhållanden ofta förekomme att enskilda anspråk mot en främmande stat icke kunde vinna framgång, om de ej understöddes av landets regering. En allmänt erkänd regel vore att det härvid ankomme på regeringen att avgöra, vilka anspråk som skulle stödjas. Clearinglagens bestämmelser lade icke hinder i vägen för ett sådant förfaringsätt. De civilrättsliga reglerna och grundsatserna kunde icke ha annat intresse för hithörande frågors bedömning än som mer eller mindre vaga analogier.

Under remissbehandlingen av kommitténs betänkande har i vissa av juridiska experter avgivna yttranden hävdats, att varje fordringsägare, som har fordran hos någon i Tyskland, även skulle ha juridisk rätt att deltaga i utdelningen av de tyska medlen, sedan förordnande om tvångsclearing givits. Fördelningen skulle enligt samma åsikt ske enligt privaträttsliga regler och, om medlen icke skulle förslå till borgenärernas förnöjande, skulle civilrättsliga grundsatser tillämpas vid bestämmande av förtursrätt och andra grunder för det konkursliknande förfarandet.

De meningsskiljaktigheter som sålunda yppats äro, såvitt utskottet kunnat finna, bland annat att återföra på motsättningen mellan ett civilrättsligt och ett folkrättsligt betraktelsesätt. I de förenämnda yttrandena har tvångsclearingen betraktats väsentligen som ett internrättsligt institut. Därav skulle enligt expertisen följa vissa konsekvenser i fråga om tolkningen av hithörande lagbestämmelser. I propositionen åter synes tvångsclearingen snarare betraktas som ett internrättsligt instrument för genomförandet av en folkrättslig retorsionsåtgärd. Härav följer enligt proposi-

tionen att de folkrättsliga principerna — bl. a. att staten själv har att diskretionärt pröva vilka anspråk den vill understödja — i stor utsträckning bliva vägledande.

I detta sammanhang bör påpekas, att den meningsskiljaktighet som råder på denna punkt — trots den principiellt helt olika grundsyn på problemen som präglar å ena sidan de förenämnda yttrandena samt å andra sidan kommitténs betänkande och propositionen — dock i praktiken är av en relativt begränsad räckvidd. De invändningar, som i yttrandena framförts mot skilda punkter i kommitténs förslag, ha sålunda i huvudsak inskränkts till en enda sådan, nämligen den punkt där kommittén behandlar frågan om statens anspråk å ersättning för återställande av s. k. rövat guld. Till detta särskilda spörsmål återkommer utskottet i det följande.

Enligt utskottets mening får den åtgärd som nu överväges — ianspråktagande av tyska tillgångar för förnöjande av svenska borgenärer — väsentligen ses ur synpunkten av det internationellrättsliga läge som inträtt genom det tyska sammanbrottet. I den förevarande extraordinära situationen kunna de civilrättsliga synpunkterna ej giva tillräcklig ledning. Icke heller i de nyssnämnda yttrandena synes man ha kunnat helt undvika att gå utöver den civilrättsliga ramen. Någon gensaga har sålunda icke rests mot de i kommitténs betänkande föreslagna förmånsrätterna för vissa slag av fordringsanspråk, av vilka förmånsrätter åtskilliga icke kunna motiveras från civilrättsliga utgångspunkter, i varje fall icke i föreslagen utsträckning. Utskottet kan därför icke finna annat än att den föreslagna åtgärden står ett folkrättsligt förfarande närmare än de förfoganden som äga rum inom ramen för den civilrättsliga lagstiftningen. Härav följer enligt utskottets mening, att de folkrättsliga principerna — såsom exempelvis den ovan omnämnda att staten själv har att diskretionärt pröva vilka anspråk den vill understödja — böra tagas till ledning vid tolkningen av clearinglagens bestämmelser. Den av departementschefen förordade huvudprincipen — att det inom clearinglagens ram skall avgöras, vilka fordringsanspråk som skola beaktas och i vilken ordning de skola tillgodoses — står i samklang med erkända folkrättsliga regler och låter sig väl förena med clearinglagens ordalydelse. Då principen vidare synes ägnad att möjliggöra en tillfredsställande lösning av de problem som yppa sig vid fördelningen, kan utskottet ansluta sig till densamma.

Såsom i reciten här ovan närmare utvecklats har i motionerna I: 498 och II: 584 yrkats, att prövningen av fördelningsspörsmålen skulle uppdragas åt en särskild nämnd, som icke borde bindas genom av Kungl. Maj:t och riksdagen givna direktiv. Utskottet kan icke acceptera en sådan tanke. Den prövning, varom här är fråga, är allenast till en mycket liten del av rent rättsskipande natur. I övrigt är fråga om skälighets- och lämplighetsöverväganden eller alltså om avgöranden av samma natur som de frågor som regelmässigt ankomma å riksdagen. Med hänsyn till förevarande spörsmåls stora betydelse och då de rent rättsliga problemen icke lämpligen kunna utsondras till särskild behandling, kan det enligt utskottets mening icke

komma i fråga, att riksdagen skulle undandraga sig sitt ansvar genom att avstå från att själv deltaga i prövningen.

Ej heller det i motionerna I: 496 och II: 585 framförda yrkandet, att staten tills vidare borde avstå från att uttaga ersättning av clearingmedlen, kan av utskottet tillstyrkas. De skäl, som av motionärerna anförts mot en omedelbar utdelning å statliga fordringar, göra sig med samma styrka gällande i fråga om utdelning å enskildas fordringsanspråk. Som utskottet ovan uttalat, kunna skälen mot en omedelbar utdelning icke tillmätas avgörande betydelse. Om alltså som utskottet finner riktigt tvångsclearingen företages nu, finnes enligt utskottets mening icke någon anledning att behandla statliga och privata fordringsanspråk ur denna synpunkt olika. Ett uppskjutande av utdelningen å statliga fordringsanspråk skulle vidare få svåröverskådliga konsekvenser.

Utskottet övergår härefter till granskning av de skilda normer för utdelningsförfarandet som föreslås i propositionen.

Avgränsningen av personkretsen å borgenärssidan föreslås genomförd så, att i princip endast svenska rättssubjekt medtagas, dock icke sådana som äro domicilierade i Tyskland. Härutöver kräves att fordringen var på svensk hand den 1 maj 1945. Allmänt undantag från dessa regler medges för kommersiella fordringar. Viss möjlighet hålles även öppen för Kungl. Maj:t att utfärda dispensföreskrifter. Mot dessa principer har utskottet icke något att erinra.

Till kategorien gäldenärer böra, såsom i propositionen förordats, endast räknas tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under andra världskriget varit bosatta i Tyskland. Att såsom i motionerna I: 497 och II: 583 förordats dit hänföra även i Tyskland domicilierade icke-tyska rättssubjekt möter — med hänsyn till tvångsclearingens karaktär av retorsionsåtgärd — principiella betänkligheter. Med Tyskland avses det tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

Såsom ovan anförts kunna vid tvångsclearingen endast fordringsanspråk beaktas. Alla slag av dylika anspråk föreslås få deltaga med undantag av svenska moderföretags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland. Sistnämnda fordringar anses i princip böra lämnas utanför. Med hänsyn till att det i närvarande läge icke är möjligt att avgöra om det är tekniskt genomförbart att draga en gräns mellan investeringsfordringar och andra fordringar, föreslås i propositionen att det må ankomma på Kungl. Maj:t att efter hörande av det blivande utdelningsorganet besluta, huruvida investeringsfordringar skola beaktas eller icke. Enligt utskottets mening kan det sättas i fråga, huruvida de skäl som anförts för ett uteslutande av investeringsfordringar äro härkraftiga. För utskottet har det icke varit möjligt att få uppgift om till vilket belopp de ifrågavarande fordringarna uppgå. Då utskottet med hänsyn härtill icke kan överblicka vilka konsekvenser ett ändrat ståndpunktstagande i denna fråga skulle föra med sig, kan utskottet icke taga slutgiltig ställning till spörsmålet. Utskottet får i stället

förorda, att Kungl. Maj:t vid begagnande av sin i propositionen begärda rätt att slutligt avgöra frågan måtte företaga en omprövning även av själva huvudprincipen, d. v. s. huruvida skäl föreligga att ställa dessa fordringar i särklass.

Bland de fordringar, som skola beaktas vid tvångsclearingen, upptages i propositionen även statens anspråk å ersättning av det tyska riket för en av Sverige till Belgien utlämnad guldkvantitet, som av den tyska riksbanken levererats till den svenska riksbanken. Fordringsanspråket uppgår till omkring 29 miljoner kronor. Betydande meningskiljaktigheter ha yppats på förevarande punkt. I de förut omnämnda, av vissa juridiska experter avgivna yttrandena har sålunda gjorts gällande, att staten genom återlämnande av guldet icke förvärvat någon fordran. Av kommittén liksom också i propositionen hävdas åter den motsatta uppfattningen.

Av den i propositionen förebragta utredningen framgår i korthet följande: Ett den belgiska nationalbanken tillhörigt guldparti, vilket under kriget deponerats i den franska banken, hade av den franska Vichyregeringen trots den belgiska bankens protester överlämnats till förvar i tyska riksbanken. Guldet blev sedan rekvirerat av den tyska regeringen. Någon ersättning för rekvisitionen uppbars icke av belgiska banken. I strid mot givna utfästelser att icke till Sverige leverera guld härrörande från ockuperat land, överlämnade tyska riksbanken år 1943, av detta parti, guld till Sverige för utjämning av betalningsbalansen. I enlighet med Washingtonuppgörelsen har Sverige numera ersatt Belgien för förlusten av guldet.

Enligt utskottets mening måste Sverige under dessa omständigheter åtminstone enligt folkrätten ha förvärvat en fordran mot Tyskland. Ett motsatt betraktelsesätt skulle leda till den uppenbart orimliga konsekvensen, att Tyskland, som aldrig ersatt Belgien för guldet, skulle göra en vinst på att Sverige gottgjort Belgien. Det ligger nära till hands att anlägga det betraktelsesättet att Sverige genom att gottgöra Belgien inträtt i den rätt till ersättning gentemot Tyskland, som otvivelaktigt tillkom Belgien.

Utskottet är alltså ense med departementschefen om att staten äger en fordran mot Tyskland för återställande av ifrågavarande guldparti. Denna fordran kan och bör regleras genom tvångsclearingen. Utskottet återkommer i det följande till frågan, huruvida fordringen bör utgå med förmånsrätt.

Enligt vad i propositionen upplyses äga de svenska försäkringsbolagen vissa fordringar å tyska försäkringsanstalter på grund av återförsäkringsaffärer. I propositionen föreslås, att det uppdrages åt Kungl. Maj:t att, sedan de allmänna riktlinjerna för tvångsclearingen blivit fastställda, utfärda erforderliga anvisningar, huru dessa fordringar skola regleras. I motionen I: 499 uttalas viss tvekan, huruvida icke genom propositionen spörsmålet om omräkningskursen blivit reglerat på sådant sätt att därigenom även avgjorts vilken kurs som bör tillämpas å återförsäkringsfordringarna. Motionären hemställer därför, att det utsäges att förslaget rörande de svensk-tyska återförsäkringsaffärerna

skall avse frågan i hela dess vidd. Enligt utskottets mening befinner sig frågan om de svenska försäkringsfordringarnas behandling i så outrett skick, att spørsmålet icke till någon del nu bör avgöras. Även frågan om omräkningskursen bör därför hållas öppen. Tydligt är emellertid att betänkligheter måste möta mot att till förmån för en enstaka borgenärsgrupp, som icke kan räknas till ömmande fall, tillämpa en gynnsammare kurssättning än för andra borgenärer.

Såsom i propositionen föreslagits bör tvångsclearingen i huvudsak avse endast fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller ha sin grund i förhållanden före denna tidpunkt.

Räntor och avkastning m. m. föreslås icke erhålla utdelning i clearingen i den mån de belöpa å tiden efter den 1 maj 1945, den antagna dagen för det definitiva tyska sammanbrottet. Under avtalsclearingens tid transfererades från Tyskland räntor å vissa obligationer efter nedsatt räntefot. Innehavare av sådana obligationer föreslås icke få utdelning för sina anspråk å överskjutande, ogulden ränta. Utskottet har icke något att erinra mot dessa grundsatser.

Även om vissa principiella betänkligheter kunna anföras mot förslaget, att samtliga oprioriterade fordringar få konkurrera jämsides med varandra, torde dock den i propositionen förordade lösningen vara den enda i praktiken framkomliga. Utskottet godtar alltså förslaget.

Till principen att ocertifierade finansiella fordringsanspråk i allmänhet icke skola beaktas kan utskottet även ansluta sig. Uppenbart är emellertid, att huvudregeln — såsom ock i propositionen förutsättes — måste vidkännas vissa undantag. Under avtalsclearingens tid förekom det att vissa slag av fordringar icke certifierades därför att de på annan grund åtnjoto lika god eller bättre behandling än certifierade fordringar. Sådana fordringar kunna icke rimligen nu ställas i sämre läge än de certifierade.

Spørsmålet om gäldenärens solvens är av stor principiell räckvidd. Vissa skäl tala för att krav borde uppställas på att gäldenären visas vara solvent å den blivande tvångsclearingdagen och icke blott — som i propositionen föreslås — den 1 maj 1945. För den i propositionen valda vägen tala emellertid starka praktiska skäl. Även rent principiella överväganden kunna åberopas för samma lösning. Den tyske borgenär, vars tillgångar här i riket disponeras genom tvångsclearingen och vilken — på sätt här nedan närmare utvecklas — vid en blivande tysk clearing har att förvänta utdelning av de medel som de tyska gäldenärerna skola inbetala i Tyskland, får nämligen anses vara närmare att bära konsekvenserna av den insolvens som är en följd av det tyska sammanbrottet än vederbörande svenske borgenär.

Lika med departementschefen finner utskottet, att samtliga fordringar på Tyskland från tiden före den 1 maj 1945 kunna anses förfallna samt att avräkning därför kan äga rum å sådana fordringars kapitalbelopp.

Som ovan anförts följer redan av clearinglagen såsom villkor för rätt att åtnjuta betalning att borgenären avstår så mycket av sin fordran som svarar mot uppbygget belopp. Vad sålunda avstått är avsett att användas för clearing i Tyskland av de tyska fordringar på Sverige, som här tagits i anspråk för tvångsclearingen. Såsom kommittén anført, motsvaras detta villkor av den ovan omförmälda i Washingtonuppgifelsen intagna bestämmelsen om ersättning till de tyska ägarna för här i riket likviderad egendom. Vederbörande svenska myndighet förutsättes för detta ändamål lämna de allierade erforderliga uppgifter om de belopp, som framkomma vid likvidationen, med angivande av de tyska ägarnas namn och adresser.

Kvittning bör enligt propositionen vara tillåten i samma utsträckning som hittills gällt enligt de särskilda bestämmelserna om fullgörande av betalningsskyldighet i förhållande till Tyskland. Utskottet har icke något att erinra häremot. Likaså biträder utskottet propositionens förslag om särskild behandling av fordringar med pantsäkerhet ävensom provisionsanspråk.

Enligt kommitténs förslag böra samtliga fordringsgrupper få konkurrera i hela massan av tyska tillgångar. Kommittén vill sålunda icke tillåta, att den borgenär, vars tyske gäldenär har tillgångar här i landet, får i första hand tillgodose sina anspråk ur dessa tillgångar. Såsom departementschefen anført, kan mot den föreslagna ordningen invändas, att det i vissa fall skulle te sig obilligt för den tyske gäldenären att, medan hans tillgångar här likvideras och likviden inbetalas till clearing, hans skulder åtminstone i viss utsträckning komma att kvarstå obetalda. Emellertid har flytkapitalbyrån vid sitt avvecklingsarbete följt den av kommittén förordade linjen. Med hänsyn härtill torde det, såsom departementschefen anført, redan av tekniska skäl vara svårt att övergå till en annan ståndpunkt. I propositionen föreslås nu, att spørsmålet huruvida tysk gäldenär, vars egendom i Sverige likvideras, må äga rätt att av egendomen förnöja sina borgenärer, bör undersökas. Det skall därefter ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i frågan. Mot förslaget, att det slutliga avgörandet i denna fråga skall ankomma på Kungl. Maj:t har utskottet icke någon erinran.

Riktigheten av principen att vissa fordringar böra erhålla företrädesrätt vid utdelningen har i allmänhet icke satts i fråga. Däremot ha, som naturligt är, meningarna varit delade, när det gällt att avgöra vilka fordringar som sålunda böra tillerkännas prioritet.

I propositionen upptagas bland de fordringar, som böra utgå med förmånsrätt, i första hand statens anspråk å ersättning för det belopp, 150 miljoner kronor, som Sverige i överensstämmelse med Washingtonuppgifelsen ställt till det tyska folkhushållets förfogande. Att denna fordran bör tillerkännas förmånsrätt är enligt utskottets mening uppenbart. I Washingtonuppgifelsen är klart utsagt att beloppet i fråga skall tagas ur tyskmedlen. Endast tillgångarna i övrigt skulle få användas för gäldande av svenska fordringar.

Härnäst föreslås i propositionen, att förmånsrätt skall tillerkännas statens fordran på ersättning för den till Belgien utlämnade guldkvantiteten. Såsom ovan anförts har utskottet anslutit sig till propositionens förslag att ifrågavarande fordran bör upptagas i tvångsclearingen. Frågan, huruvida fordringen om den upptages i tvångsclearingen bör tillerkännas företrädesrätt, har även den varit mycket diskuterad. Av den principiella inställning till tvångsclearinginstitutet, som utskottet enligt det ovan anförda funnit sig böra intaga, följer att någon civilrättslig grund icke behöver vara för handen för att en förmånsrätt skall kunna medgivas. För tanken att fordringen bör utgå med prioritet tala beaktansvärda skäl. Det har sålunda av kommittén framhållits, att avståendet av det rövade guldet ingick bland de prestationer, som Sverige måste göra för att Washingtonuppgörelsen — genom vilken möjlighet praktiskt sett öppnades att utnyttja huvudparten av de tyska tillgångarna här i riket till de svenska fordringsägarnas fromma -- skulle komma till stånd. Det vore därför naturligt, att priset betalades av clearingmedlen, innan dessa användes till utdelning åt personer som hade direkt fördel av uppgörelsen. Härtill må läggas att, även om Washingtonuppgörelsen lände jämväl andra svenska intressen till godo än tysklandsborgenärernas, det måste beaktas, att svenska staten genom Washingtonuppgörelsen gjorde betydande uppoffringar, för vilka någon ersättning icke begärts ur tyskmedlen, nämligen avstående av tillhoppa 125 miljoner kronor till återuppbyggnad av krigshärjade områden och till flyktinghjälp. Dessa uppoffringar måste anses innefatta en tillfyllestgörande kompensation för de allmänna fördelar, som Sverige vann genom Washingtonuppgörelsen. Det kan därför icke rimligen begäras att även den genom avståendet från det belgiska guldet uppkomna förlusten skulle till någon del slutligt bäras av statsverket. Vidare kan hävdas, att Tysklands svikliga förfarande med guldet gjort Sverige berättigat att omedelbart, sedan rätta sammanhanget kommit i dagen, genom en särskild retorsionsåtgärd göra sig betalt för fordringen ur de tyska statliga tillgångarna här i riket. Om så hade skett, skulle det aldrig ha kunnat bli tal om konkurrens mellan statens ifrågavarande anspråk och de enskilda borgenärernas krav. Att med retorsionsåtgärden fått anstå till den allmänna tvångsclearingen, bör icke rimligen ställa svenska staten i sämre läge. Till förmån för en prioritetsrätt för ifrågavarande fordran talar slutligen även följande resonemang: Den ifrågavarande leveransen av guld från Tyskland till Sverige var avsedd att utjämna betalningsbalansen mellan länderna. Hade Sverige redan då fått kännedom om guldets ursprung, hade guldet avvisats och annan åtgärd för utjämning av betalningsbalansen hade måst vidtagas. Den omständigheten att rätta förhållandet icke upptäckts förrän efter det tyska sammanbrottet bör icke försämra Sveriges möjligheter att utfå denna sin fordran. Av dessa skäl kan utskottet biträda propositionens förslag om förmånsrätt för ifrågavarande fordringsanspråk.

Statens fordran å ersättning för kostnader för internering av tysk militärpersonal och för kostnader i samband med den

tyska evakueringen av Norge föreslås vidare utgå med förmånsrätt. Någon anmärkning mot denna förmånsrätt synes skäligen icke kunna framställas. Påpekas bör även att huvudparten av detta belopp avses skola av staten avstås till förmån för sådana tysklandssvenska anspråk, som eljest icke kunna tillgodoses vid clearingen.

I likhet med vad kommittén förordad föreslås i propositionen att förmånsrätt slutligen skall tillerkännas kommersiella fordringar, löner, pensioner och livräntor, skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personskador, som orsakats av tyska neutralitetskränkningar, ävensom fordringar grundade på s. k. fuding bonds lydande å svenska kronor, sistnämnda fordringar dock endast till hälften av det nominella beloppet.

Mot tanken att kommersiella fordringar böra erhålla en gynnad ställning kan enligt utskottets mening någon befogad invändning icke resas. I denna del är tvångsclearingen närmast att uppfatta som en fortsättning av den tidigare avtalsclearingen, vilken avsåg att bereda ifrågavarande borgenärer betalning för fordringarnas kapitalbelopp. I vissa remissyttranden har ifrågasatts att sådana fordringar, som uppkommit omedelbart före det tyska sammanbrottet, borde ställas i ett sämre läge. Även om vissa skäl tala för en sådan diskriminering, finner utskottet dock i likhet med departementschefen, att det skulle vara svårt och, med hänsyn till de belopp det gäller, föga givande att göra en åtskillnad mellan olika slag av kommersiella fordringar.

Förslaget om förmånsrätt för löner, pensioner och vissa livräntor motiveras väsentligen av sociala skäl. Lönefordringar föreslås skola beaktas endast för tiden den 1 oktober 1944—den 30 september 1945. För pensioner och de livräntor, som här komma i fråga, skall förmånsrätten avse redan förfallna prestationer och det kapitaliserade värdet för framtiden. För sistnämnda belopp skola livräntor inköpas i svenska försäkringsbolag. Mot dessa grundsatser har utskottet icke något att erinra. Såsom departementschefen anført, är det emellertid uppenbart, att de nu ifrågavarande fordringsanspråken icke kunna tillerkännas förmånsrätt i obegränsad utsträckning. Kommittén hade härvidlag föreslagit en maximering av lönefordringar till 20 000 kronor för år och av pensions- och livräntefordringar till 12 000 kronor för år. Departementschefen har funnit frågan om de lämpliga maximibeloppen böra ytterligare övervägas. I propositionen föreslås därför, att det överlämnas till Kungl. Maj:t att fastställa grunderna för maximeringen. Utskottet har icke något att erinra häremot. Utskottet förutsätter dock, att de av kommittén föreslagna maximibeloppen icke höjas.

Mot förslaget om förmånsrätt för vissa skadeståndsfordringar ävensom fordringar grundade å s. k. fuding bonds i svenska kronor till femtio procent av det nominella beloppet, synes någon invändning skäligen icke kunna riktas. Överskjutande del av ifrågavarande, å fuding bonds grundade fordringar föreslås i propositionen skola lämnas utan beaktande vid clearingen. Enligt utskottets mening synes kunna sättas i frå-

ga, om man icke här borde gå ett steg längre. Såsom skäl för prioritet för ifrågavarande fordringar har anförts, att större delen av funding bonds blev inlöst före det tyska sammanbrottet till en kurs av omkring femtio procent. Dessa synpunkter synas tala för att såsom villkor för rätt att uppbära betalning borde uppställas att borgenären avstår från återstoden av sin fordran. Det kan emellertid ifrågasättas, om ett sådant förfarande är förenligt med ordalydelsen i 2 § clearinglagen. Utskottet vill förordna, att Kungl. Maj:t ägnar förevarande spörsmål fortsatt uppmärksamhet.

Holländska staten har framställt anspråk på att få till sig utlämnad en guldmängd, som av tyska riksbanken under kriget levererats till Sverige. Guldets ungefärliga dagsvärde uppgår till 50,1 miljoner kronor. Enligt vad i propositionen uttalas, kan såvitt hittills kunnat utrönas förpliktelse icke anses åvila Sverige att utlämna guld. Undersökningarna härom vore dock ännu icke avslutade och något bestämt uttalande kunde icke göras. Därest det emellertid skulle befinnas, att guld det måste anses vara rövat och därför böra utlämnas till Holland, borde det därav följande fordringsanspråket tillgodoses med förmånsrätt. Medel föreslås därför reserverade i avvaktan på resultatet av pågående utredning.

Utskottet har icke något att erinra mot att medel reserveras för det angivna ändamålet. I frågans outredda läge vill utskottet emellertid icke nu taga ställning till spörsmålet, huruvida staten — därest guld utlämnas till Holland — bör uttaga ersättning för den härigenom uppkommande förlusten ur tyskmedlen. Med hänsyn till storleken av det belopp, varom här är fråga, vill utskottet i stället förordna att för den händelse staten skulle nödgas utlämna guld, spörsmålet om behandlingen av statens ersättningsanspråk ånyo bringas under riksdagens prövning. Om åter guld icke skulle bli utlämnat, förutsätter utskottet, att de reserverade medlen användas för utdelning till tysklandsborgenärerna enligt de allmänna grundsatser som nu bli antagna.

Spörsmålet om omräkningskursen för fordringar i främmande valutor utgör ett av de mest invecklade problemen i förevarande sammanhang. Särskilt gäller detta kurssättningen å tyska riksmark. I propositionen föreslås att fordringar, som äro uttryckta i andra utländska myntslag än det sistnämnda, skola betalas efter kursen å clearingdagen, d. v. s. den dag, då Kungl. Maj:t utfärdar förordnande om tvångsclearing med Tyskland. Kommittén hade föreslagit visst tillägg för kursfallet å devalverade valutor. Förslaget hade emellertid i denna del blivit föremål för åtskilliga erinringar under remissbehandlingen och har icke upptagits i propositionen. Enligt utskottets mening innefattar den i propositionen föreslagna beräkningsgrunden en tillfredsställande lösning.

I fråga om kurssättningen å tyska riksmark föreslås olika regler för å ena sidan löne-, pensions- och livräntefordringar samt å andra sidan övriga fordringar. För den förstnämnda gruppen av fordringsanspråk föreslås — av sociala skäl och med anknytning till vissa regler som uppställdes vid den i juni 1948 företagna reformen av penningväsendet i Västtyskland —

att omräkningskursen bestämmas till 1 tysk mark för 1 riksmark och att den tyska markens kurs å clearingdagen användes vid omräkningen till svenska kronor. I övrigt skall en riksmark anses motsvara 30 öre, dock att fordringar som före sammanbrottet betalades med sådana kategorier av riksmark, som före den 1 maj 1945 noterades till lägre kurs än 30 öre, skola omräknas efter den kurs, som sist noterades före sammanbrottet. Den lösning, som sålunda föreslås, är i viss utsträckning dikterad av skälighetsöverbäganden. Såvitt angår huvudgruppen av de i riksmark uttryckta fordringarna, för vilka en omräkningskurs av 30 öre per riksmark föreslås, innefattar förslaget att tysklandsborgenärerna icke skola behöva vidkännas hela den efter sammanbrottet inträdda värdeförsämringen av den tyska valutan. Såvitt utskottet kunnat finna, utgör propositionens förslag en godtagbar och framkomlig väg. Utskottet har därför icke något att erinra mot förslaget.

Lika med departementschefen finner utskottet, att förekommande guldklausuler icke böra beaktas annat än beträffande post- och telegrafverkets i guldfrancs uttryckta fordringsanspråk.

Såsom ovan anförts, kunna i tvångsclearingen icke beaktas andra anspråk än fordringar. Utdelning kan därför i allmänhet icke ske för tillgodoseende av anspråk på ersättning för egendom, som i Tyskland förstörts till följd av direkta krigshändelser. Stora delar av tysklandsvenskarnas anspråk komma därför att lämnas utanför clearingen. För att möjliggöra hjälpåtgärder till förmån för svenskar, som under kriget varit bosatta i Tyskland, föreslås emellertid, att staten skall avstå tillhopa sex miljoner kronor av den utdelning, som i clearingen tillkommer vissa statliga organ. Medlen skola omhänderhavas och utdelas av en särskild nämnd. Kostnaderna för nämndens verksamhet föreslås skola utgå ur samma medel. I motionerna I: 496 och II: 585 föreslås på denna punkt, att det till hjälpåtgärder för tysklandssvenskar avdelade beloppet höjes till 10 miljoner kronor. Även motionerna I: 497 och II: 583 beröra förevarande spörsmål. Möjlighet bör enligt motionärerna hållas öppen för att det till hjälpåtgärder föreslagna beloppet skall kunna ökas, därest behov därav framdeles skulle uppstå. Beloppet bör vidare icke få tagas i anspråk för bestridande av nämndens kostnader. Motionärerna ifrågasätta vidare, om icke begreppet tysklandssvenskar borde givas en sådan tolkning, att även personer som förlorat sitt svenska medborgarskap kunde få inräknas däri.

Enligt utskottets mening kan det i nuvarande läge icke komma i fråga att höja det redan i och för sig betydande belopp som föreslås skola av staten avstås till förmån för tysklandssvenskarna. Därest det anvisade beloppet skulle visa sig klart otillräckligt, bör det emellertid icke vara uteslutet att framdeles till förnyat överbägande upptaga frågan, huruvida någon ytterligare ersättning kan beredas tysklandssvenskarna av statsmedel. Det i motionerna I: 497 och II: 583 framställda yrkandet, att kostnaderna för den föreslagna nämndens verksamhet icke böra bestridas ur de anvisade medlen, synes utskottet behjärtansvärt. Utskottet vill därför förorda, att Kungl.

Maj:t undersöker om dessa kostnader icke i stället kunna täckas ur det restbelopp, som kommer att uppstå sedan den allmänna utdelningen av clearingmedlen ägt rum. Att som i de sistnämnda motionerna jämväl förordats tillåta även sådana personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap att deltaga i den särskilda utdelningen, skulle enligt utskottets mening få svåröverskådliga konsekvenser. Utskottet vill därför — med det undantag som betingas av vad utskottet anfört om kostnaderna för nämndens verksamhet — ansluta sig till propositionens förslag.

Ö m m a n d e f a l l, som kunna tillgodoses inom clearinglagens ram, föreslås i propositionen bliva på särskilt sätt beaktade i enlighet med föreskrifter, som det ankommer på Kungl. Maj:t att utfärda. Möjlighet till undantag från de eljest uppställda reglerna bör därvid givas. Kommittén hade föreslagit, att vid utdelningen uppkommet restbelopp skulle ställas till förfogande för sådant ändamål. Utdelningsprocenten borde nämligen vara ett lätthanterligt tal och tilltagas något i underkant. Härigenom uppkomme ett restbelopp, som kunde beräknas vara för litet för att medgiva en ny allmän utdelning. Restbeloppet uppskattades av kommittén till 12 miljoner kronor. I propositionen uttalas i denna del endast att en allmän utdelningsprocent, som skulle lämna en så stor rest som 12 miljoner kronor, måste anses vara mindre lämpligt avvägd. I motionerna I: 496 och II: 585 yrkas på denna punkt, att ett belopp av 12 miljoner kronor anvisas för ömmande fall. I motionerna I: 497 och II: 583 hemställas åter, att tillräckliga medel anvisas för ömmande fall.

Utskottet kan i princip ansluta sig till propositionens förslag, att ömmande fall böra på särskilt sätt beaktas. Såväl sociala skäl som billighets-synpunkter tala för att det belopp, som ställes till förfogande för detta ändamål, icke blir alltför litet. Då närmare utredning saknas om vilka belopp som kunna anses erforderliga, kan utskottet icke acceptera den i motionerna I: 496 och II: 585 framförda tanken, att riksdagen skulle uttala sig för en bestämd summa, som skulle få användas för ändamålet. Först sedan närmare utredning vunnits, kunna de behov som här göra sig gällande närmare överblickas. Utskottet ansluter sig därför till förslaget, att bestämmanderätten härutinnan uppdrages åt Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter därvid, att all rimlig hänsyn tages till personer som befinna sig i nödställt läge.

Kostnaderna för flykttkapitalbyråns, restitutionens-nämndens och tyskmedelskommitténs verksamhet ävensom utgifterna för det kommande utdelningsförfarandet böra såsom i propositionen föreslås uttagas genom en särskild av Kungl. Maj:t fastställd avgift, beräknad i procent å utdelat belopp. Av tekniska skäl torde det vara svårt att beakta det i motionerna I: 497 och II: 583 framförda yrkandet, att avgift icke skall uttagas av personer i ömmande omständigheter. Utskottet förordar emellertid, att Kungl. Maj:t tager frågan under omprövning.

I detta sammanhang vill utskottet — i anledning av ett i motionerna I: 496

och II: 585 framfört påstående, att staten skulle ha tillgodogjort sig en vinst på flera tiotal miljoner kronor genom att clearingmedlen icke löpt med ränta — framhålla följande: De ifrågavarande medlen ha inestått på clearingnämndens konto i riksbanken. I enlighet med de allmänna principer som tillämpas av riksbanken har kontot icke löpt med ränta. Ej heller under avtalsclearingens tid löpte clearingkontot med ränta. Den utredning som varit tillgänglig för utskottet på förevarande punkt har givit vid handen, att varken statsverket eller riksbanken haft sådan fördel av att medlen inestått räntelösa, att de svenska clearingborgenärerna med fog skulle kunna göra gällande anspråk på särskild gottgörelse härför.

Prövningen av betalningsanspråken och fördelningen föreslås skola ombesörjas av en för ändamålet inrättad nämnd bestående av tre av Kungl. Maj:ts utsedda ledamöter, varav en skall besitta beprövad och kvalificerad erfarenhet i domarvärv. Nämndens avgöranden skola vara slutgiltiga. Utskottet har icke något att erinra häremot. Utdelningsförfarandet bör givetvis anordnas på sådant sätt, att rimlig hänsyn tages till borgenärernas befogade intressen. Om sålunda en borgenär har utdelning att lyfta å ett antal oprioriterade obligationer, bör det ligga i hans skön att avgöra, om samtliga obligationer skola avstämplas som delvis betalda eller om nödigt antal obligationer skola avlämnas som till fullo betalda och återstoden lämnas ostämplade.

Utskottet, som här kunnat uppehålla sig allenast vid huvudpunkterna i Kungl. Maj:ts förslag, får tillkännagiva, att vad i övrigt föreslagits i propositionen icke givit anledning till någon erinran från utskottets sida.

Till sist vill utskottet framhålla, att de förhållanden, som skola regleras genom de föreslagna normerna, äro av synnerligen invecklad och svåröverskådlig art. Tänkbart är därför, att de uppställda reglerna kunna visa sig i enstaka fall leda till stötande eller eljest klart olämpliga konsekvenser. I propositionen har ock föreslagits, att Kungl. Maj:ts för skilda situationer skall kunna utfärda dispensföreskrifter. Härvid synes man emellertid endast ha hållit de ömmande fallen i sikte. Enligt utskottets mening bör möjlighet generellt stå Kungl. Maj:ts öppen att meddela dispens där så finnes nödvändigt för att undgå konsekvenser av ovan antydd art. Det torde böra ankomma på fördelningsorganet, att i förekommande fall göra framställning härom. Utskottet har därvid bl. a. haft i tankarna fordringar innehavda av svenskfödda kvinnor, vilka genom äktenskap blivit tyska medborgare och först någon tid efter det tyska sammanbrottet återvunnit sitt svenska medborgarskap. Omständigheterna kunna här vara sådana, att det ter sig rimligt att dessa borgenärer få deltaga i utdelningen även om deras fall icke kunna betecknas såsom ömmande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, nr 197, måtte med de ändringar som föranledas av utskot-

tets ovan gjorda uttalanden godkänna de allmänna grundsatser för fördelning av de tyska tillgångarna här i riket, som i propositionen framlagts;

B) att motionerna I: 496, II: 585, I: 497, II: 583, I: 498, II: 584 och I: 499, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet hemställt under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 maj 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lundgren, Lindblom, Cassel, Lindgren och John Wiktor Jonsson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Johansson i Norrfors, Lindberg, Landgren, Håstad och fru Gärde Widemar*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lodenius*;

2) av herrar *Lundgren* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse.

Det tyska — — — (= utskottet) — — — tyska folkhushållet.

Genom den — — — (= utskottet) — — — 2 § clearinglagen.

Enligt detta — — — (= utskottet) — — — uppbyggnadsbelopp.

I likhet — — — (= utskottet) — — — uppställda transferförbudet.

Även om — — — (= utskottet) — — — i riket.

Genomförandet av — — — (= utskottet) — — — skola tillgodoses.

Även utskottet anser, att en tvångsclearing med Tyskland nu bör genomföras och att denna bör grundas på gällande clearinglag.

Enligt kommitténs av departementschefen godtagna uppfattning äger Kungl. Maj:t därvid diskretionärt bestämma, vilka fordringar som skola erhålla ersättning genom tvångsclearingen och i vilken ordning olika fordringar eller grupper av fordringar skola få betalning.

I förut omnämnda utlåtande av f. d. justitieråden A. Bagge, R. Eklund och N. von Steyern bestrida dessa, att Kungl. Maj:t skulle äga fritt bestämma, vilka borgenärer, som skola erhålla ersättning, och vilken förtursrätt, som därvid skall iakttagas. I stället göres gällande, att när Kungl. Maj:t enligt 2 § clearinglagen utfärdat förordnande om tvångsclearing för fördelning av tillgängliga tyska clearingmedel, så har de svenska borgenärernas krav på dem tillkommande andel av medlen fått rättslig grund. Om medlen ej förslås till borgenärernas fulla förnöjande, skola de enligt denna uppfattning fördelas efter de i en sådan situation tillämpliga civilrättsliga grundsatserna. Även professor Phillips Hult kritiserar den av kommittén hävdade uppfattningen, att de svenska fordringsägarna skulle sakna juridisk rätt till clearingmedlen och att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma, vilka fordringar som skulle erhålla betalning vid tvångsclearingen samt prioritetsförhållandet mellan olika fordringar.

Som stöd för sin uppfattning åberopar departementschefen, att enskilda anspråk mot en främmande stat icke kunna göras gällande med utsikt till framgång, om de ej understödjas av landets regering och upptagas som statliga krav. En allmänt vedertagen och erkänd regel vore, att det härvid ankomme på regeringen att avgöra, vilka anspråk som skola stödjas. Särskilt vore det anledning för regeringen att, då det gäller en främmande stat som befunde sig i det läge som nu föreligger beträffande Tyskland, utöva sin diskretionära prövningsrätt. Clearinglagens bestämmelser lägga enligt departementschefens mening icke hinder i vägen för ett sådant förfaringsätt.

F. d. justitierådet Bagge har i en den 28 april 1948 dagtecknad utredning bestritt denna uppfattning. Han framhåller att varken i propositionerna 1932 eller 1934 eller i Kungl. Maj:ts propositionen nr 384/1945 rörande vite för fullgörande av betalningsskyldighet inom viss tid har fällt något yttalande som antyder, att meningen varit, att den Kungl. Maj:t enligt clearinglagen meddelade befogenheten skulle åsyfta annat än att möjliggöra för respektive svenska fordringsägare att åtnjuta den rätt till betalning, som grundades på deras civilrättsliga förhållanden till den utländske gäldenären. Den omständigheten, att svenska staten genom tvångsclearing skyddar sina undersåtars rätt medför enligt Bagge icke någon rättsligen grundad befogenhet för staten att, i vidare mån än då en prioritet kan grundas på civilrättsliga regler, gynna den ene fordringsägaren framför den andre, vare sig han är enskild eller statlig fordringsägare. Att staten genom tvångsclearingen inträder till fordringsägarnas skydd, kan icke berättiga staten, att i egenkap av jämväl fordringsägare tillskansa sig civilrättsligt ogrundade fördelar i jämförelse med de övriga fordringsägarna eller att, utan civilrättslig grund, gynna en enskild fordringsägare på de andras bekostnad. F. d. justitieråden Eklund och von Steyern ha anslutit sig till denna uppfattning.

Medan departementschefen alltså hävdar att Kungl. Maj:t på grund av bestämmelserna i clearinglagen fått en allmän fullmakt att, obunden av eljest gällande civilrättsliga regler, handla efter de normer, som Kungl. Maj:t anser skäligen, göra de ovan angivna sakkunniga gällande, att den

fullmakt, som clearinglagen lämnat Kungl. Maj:t, icke kan tolkas vidare än att den avser rätt för Kungl. Maj:t att med iakttagande såvitt möjligt av eljest gängse rättsregler genomföra tvångsclearingen.

Utskottet finner, att starka skäl tala för riktigheten av den uppfattning, som företrädes av f. d. justitieråden Bagge, Eklund och von Steyern samt professor Hult, angående innebörden av den befogenhet som enligt clearinglagen lämnats Kungl. Maj:t.

Såsom framhållits i motionerna I: 498 och II: 584 måste det ur den allmänna rättssäkerhetens synpunkt och med hänsyn till ev. uppstående internationellrättsliga konsekvenser vara utomordentligt angeläget, att vid genomförande av en så extraordinär åtgärd som en tvångsclearing all rimlig och möjlig hänsyn tages till gällande rätt — till de speciella lagrum, på vilka åtgärden vilar, till vedertagna civilrättsliga regler och till internationellrättsliga normer. Detta är enligt utskottets mening av desto större vikt som Sverige, enligt vad utskottet inhämtat, är det första land som tillgripit tvångsclearing gentemot Tyskland. Våra åtgärder i detta avseende komma att följas med spänd uppmärksamhet och vaken kritik icke bara i Tyskland utan även annorstädes utom våra gränser.

Då prövningen av de mångskiftande och invecklade frågor, som här uppkomma, kräver hög juridisk kompetens, då det avgörande som träffas blir av största betydelse för det allmänna och för enskilda och då statens anspråk vid clearingen, därest de tillgodoses i full utsträckning, komma att i motsvarande grad inkräkta på de enskilda borgenärernas rätt, anser utskottet det skäligt och riktigt, att Kungl. Maj:t uppdrager avgörandet av dessa rättsfrågor åt ett fristående organ av domstolsliknande karaktär. Genom ett sådant förfarande skulle staten fritagas från misstanken att i dessa ärenden ha velat gynna sina egna privaträttsliga intressen. Även utåt och särskilt gentemot de tyska intressenterna skulle ett sådant förfaringsätt vittna om strävan till objektivitet och rättvisa.

I anslutning till motionerna I: 498 och II: 584 anser utskottet att riksdagen bör hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt en nämnd bestående av tre medlemmar, av Kungl. Maj:t utsedda om möjligt bland ledamöterna av Konungens högsta domstol, att såsom första och sista instans handlägga och avgöra alla de rättsliga spörsmål, som äro förbundna med tvångsclearingens genomförande, särskilt frågorna om fordrans existens, clearinggillhet och eventuella förmånsrätt. Denna nämnd bör enligt utskottets uppfattning avgöra de uppkomna rättsfrågorna utan av Kungl. Maj:t och riksdagen lämnade direktiv. Vägledande för nämnden böra vara gällande civilrättsliga, internationellt privaträttsliga och folkrättsliga normer, i den mån sådana finnas eller eljest allmänna rättsgrundsatser.

Med denna inställning till det sätt, på vilket tvångsclearingen bör genomföras, skulle utskottet icke behöva taga ställning i sak till de riktlinjer som Kungl. Maj:t sammanfattat under punkterna 2—14 samt 16 och 17 i propositionen. Utskottet vill emellertid ha uttalat att såvitt utskottet kan förstå de flesta av dessa riktlinjer förefalla att ha stöd i clearinglagen. De viktigaste

punkter där utskottet ställt sig mera tveksamt och icke blivit fullt övertygat om riktigheten av Kungl. Maj:ts förslag äro följande:

punkt 4), i vad gäller att statens anspråk på ersättning för en till Belgien av Sverige utlämnad guldquantitet, som den tyska riksbanken levererat till den svenska riksbanken, skall upptagas såsom fordringsanspråk i clearing;

punkt 5), i vad däri uttalas att utdelning för ränta å obligationer icke skall erhållas, om ränta å dessa obligationer transfererats från Tyskland före den 1 maj 1945;

punkt 11 b) och c) avseende förmånsrätt för statens fordringar i anledning av den till Belgien utlämnade guldquantiteten och för kostnaderna dels för internering av tysk militär personal och dels i samband med den tyska evakueringen av Norge;

samt punkt 14), i vad däri utsäges att guld klausulerna icke skola beaktas.

Enligt vad i propositionen — — — (= utskottet å s. 42—43) — — — bör därför hållas öppen.

Såsom ovan anförts — — — (= utskottet å s. 48) — — — inräknas däri.

Enligt utskottets — — — (= utskottet å s. 48—49) — — — propositionens förslag.

Utskottet hemställer alltså,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition nr 197 och i anslutning till motionerna I: 498 och II: 584, måtte godkänna vad utskottet ovan anført angående sättet för fördelningen av de tyska tillgångarna här i riket, samt

B) att motionerna I: 496, II: 585, I: 497, II: 583 och I: 499, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet hemställt under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) av herr *Håstad* och fru *Gärde Widemar*, vilka anført:

Under den korta tid, som utskottet haft till sitt förfogande för att ta ställning till förevarande proposition med alla dess sällsynt komplicerade spörsmål, har det ej varit utskottet möjligt att penetrera ärendet så ingående att vi ansett oss kunna taga en bestämd ställning till frågan, huruvida folkrättsliga eller civilrättsliga synpunkter böra tillerkännas företräde vid bestämmande av fordringsrätterna i tvångsclearingen eller av dessas inbördes gradering. Då emellertid de väsentliga principiella meningsskiljaktigheterna mellan myndigheter och intressentorganisationer huvudsakligen beröra det s. k. rövade guldets och då det i övrigt är uppenbart, att en mängd av de problem, som tvångsclearingsförfarandet innefattar, endast kan avgöras med anläggande av skälighetssynpunkter, ha vi, med undantag för det s. k. rövade guldets, funnit oss böra godta propositionens huvudlinjer. Härvid ha vi även vägletts av det av alla berörda parter uppställda önskemålet, att tvångs-clearingen måtte kunna genomföras nu, utan större tidsutdräkt och till båtnad för de många, som äro i största behov av snaraste hjälp.

Beträffande det s. k. rövade guldet ha vi yrkat, att utskottets utlåtande i nedannämnda avsnitt bort ha haft följande lydelse:

S. 42.

Bland de — — — (= utskottet) — — — motsatta uppfattningen.

Av den — — — (= utskottet) — — — av guldet.

Enligt utskottets — — — (= utskottet) — — — tillkom Belgien.

Utskottet är alltså ense med departementschefen om att staten äger en fordran mot Tyskland för återställande av ifrågavarande guldparti.

S. 45 (i stället för det stycke, som börjar med »Härnäst föreslås — — —» och slutar med »— — — ifrågavarande fordringsanspråk.»)

»Såsom utskottet tidigare framhållit är utskottet ense med departementschefen, att Sverige äger en fordran mot Tyskland för det guldparti, som Sverige återställt till Belgien. Däremot är utskottet icke berett att fastslå att denna fordran är av natur att ingå i tvångsclearingen eller, om så likväl skulle finnas rättsenligt, att utgå med förmånsrätt däri. I vart fall synes det utskottet svårigen kunna hävdas, att denna fordran skall kunna stödjas med hänvisning till clearinglagen. Omständigheterna i samband med den svenska riksbankens köp av det guld, som mottogs 1943 och som sedermera återlämnats till Belgien, ställa denna fordran i en klass för sig. Om fordran nu upptages i clearingen, innebär detta att övriga fordringsägare i denna genom minskad utdelning ha att hålla staten skadeslös för detta omstridda guld köp. Härtill kommer att riksdagen enligt utskottets mening icke är bunden av Washingtonuppgörelsen i vad avser frågan, huruvida denna fordran skall täckas genom tvångsclearingen eller icke. Med hänsyn till alla dessa omständigheter och då staten ej bör utsättas för misstanken att vilja gynna sina egna intressen vill utskottet, i anslutning till vad som påyrkats i motionerna I: 498 och II: 584, föreslå att frågan, huruvida denna statens fordran skall ställas utanför tvångsclearingen eller ingå i denna, eventuellt med prioritetsrätt, överlämnas till avgörande av ett tremannakollegium av framstående opartiska domare, vilkas utslag, baserat som sig bör på såväl civilrättsliga som folkrättsliga överväganden eller i övrigt allmänna rättsgrundsatsar, den av Kungl. Maj:t föreslagna tremannanämnden därefter har att iakttaga.»;

4) av herr *Håstad*, som ansett att i utskottets yttrande stycket (s. 48) »Lika med — — — fordringsanspråk» bort ersättas med följande stycke:

»Frågan huruvida — såsom departementschefen föreslår — förekommande guld klausuler icke böra beaktas annat än beträffande post- och telegrafverkets i guldfrancs uttryckta fordringsanspråk finner utskottet ej i propositionen tillräckligt utredd. Då frågan synes svårbedömd föreslår utskottet att Kungl. Maj:t måtte taga detta spörsmål i förnyat övervägande och därefter ge utdelningsnämnden direktiv om huruvida eller i vad mån guld klausuler må beaktas i vidare mån än som föreslås i propositionen.»